

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Bevc

Vpliv in vloga staršev ter vrstnikov na najstnike

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sara Bevc

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Švab

Vpliv in vloga staršev ter vrstnikov na najstnike

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici dr. Alenki Švab za strokovno pomoč pri pisanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se mojima staršema in sestri Anji, ker so mi stali ob strani in me spodbujali skozi vsa študijska leta.

Zahvala je namenjena tudi fantu Roku za vse spodbudne besede, katere sem dobila takrat, ko sem jih najbolj potrebovala ter prijateljem za vso podporo pri izdelavi diplomskega dela.

Vpliv in vloga staršev ter vrstnikov na najstnike

Na mladostnika v obdobju adolescence med drugimi, vplivajo starši, vrstniki, družba, šola kot izobraževalna institucija ter množični mediji. Družina oziroma starši in vrstniki imajo še posebej močno vlogo in vpliv na mladostnika, saj običajno preživijo največ časa prav z njimi. Na mladostnika vplivajo s tem, ko mu svetujejo, ga usmerjajo in ko mu podajajo predloge, ki jih želi dobiti, ko je pred kakšno odločitvijo. Običajno se mladi na starše obrnejo, ko potrebujejo nasvet, saj želijo slišati mnenje svojih staršev, ki jim tudi veliko pomeni. Vendar to ne pomeni, da vrstniki nimajo vpliva in vloge na mladostnika; ga imajo, vendar običajno v manjši meri, saj sta tako družina kot tudi odnos med starši in otroki vse bolj pomembni. Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela, teoretični in empirični del. V prvem delu opredelim teoretične vidike (pregled primarnih in sekundarnih virov). V drugem, empiričnem delu, pa s pomočjo kvalitativnih podatkov, ki sem jih pridobila z intervjuji mladostnikov ter njihovimi starši, predstavim mnenja, različne oziroma podobne poglede na njihov odnos, vlogo ter vpliv staršev/vrstnikov na mladostnika. Namen diplomskega dela je ugotoviti, kdo ima večji vpliv in vlogo na najstnika v obdobju adolescence – so to starši ali vrstniki.

Ključne besede: mladostniki, vrstniki, družina, vloga ter vpliv staršev in vrstnikov.

The impact and role of parents and peers on teenagers

Parents, peers, society, school as an educational institution, mass media and others have an impact on a young person during adolescence. Family and parents and peers play a particularly strong role and have influence on the young, since they tend to spend the most time with them. They have an impact on the young person by giving advice, they guide him/her, and when they give the proposals he/she wishes to obtain when adopting decisions. Normally, the young seek parents' advice when they want to hear their views and it means a lot to them. However, this does not mean that peers have no effect and the role on the young; they do, but usually to a lesser extent, as both the family and the relationship between parents and children is becoming increasingly important. The thesis is divided into two parts, theoretical and empirical work. In the first part I shall define theoretical aspects (review of primary and secondary sources). In the second, empirical part, I introduce different or similar views on their relationship, the role and influence of parents / peers on the teenager by means of qualitative data that I have obtained through interviews with teenagers and their parents. The purpose of the thesis is to find out who has a greater impact and role on the teenager during adolescence - their parents or peers.

Key words: teenagers, peers, family, role and impact of family and peers

KAZALO

1	UVOD	7
2	OBDOBJE MLADOSTI	9
2.1	MLADOST	9
2.2	OPREDELITEV IN ZNAČILNOSTI MLADOSTI.....	10
3	ADOLESCENCA/NAJSTNIŠTVO	12
3.1	RAZVOJNE IDENTITETE V ADOLESCENCI.....	15
3.2	PSIHOSOCIALNI MORATORIJ V OBDOBJU ADOLESCENCE	15
4	DRUŽINA	16
4.1	OPREDELITEV DRUŽINE.....	16
4.2	ODNOSI V DRUŽINI V OBDOBJU ADOLESCENCE.....	17
5	VLOGA IN VPLIV DRUŽINSKEGA OKOLJA NA NAJSTNIKA	18
5.1	VLOGA DRUŽINE – STARŠEV NA NAJSTNIKA	18
5.2	VPLIV DRUŽINE – STARŠEV NA NAJSTNIKA	20
6	VLOGA IN VPLIV VRSTNIKOV NA NAJSTNIKA	21
6.1	VLOGA VRSTNIKOV V ŽIVLJENJU NAJSTNIKA.....	21
6.2	VPLIV VRSTNIKOV NA NAJSTNIKA.....	22
7	EMPIRIČNI DEL.....	23
7.1	NAMEN IN CILJ RAZISKAVE.....	23
7.2	METODA ZBIRANJA PODATKOV	24
7.3	PREDSTAVITEV VZORCA	27
7.4	ANALIZA PODATKOV	28
7.4.1	VPLIV NA NAJSTNIKA PRI IZBIRI SREDNJE ŠOLE	28
7.4.2	PRIJATELJI IN MEDSEBOJNO ZAUPANJE	29
7.4.3	SPREJEMANJE TER VPLIV STARŠEV NA IZBIRO PRIJATELJEV	31
7.4.4	VPLIV VRSTNIKOV NA NAJSTNIKA	31

7.4.5	VPLIV VRSTNIKOV IN STARŠEV NA NAJSTNIKOVO OSEBNOST.....	32
7.4.6	ODNOS S STARŠI IN MEDSEBOJNO ZAUPANJE	34
7.4.7	VPLIV IN VLOGA STARŠEV	35
7.4.8	KONFLIKTI IN KAZNI.....	37
7.4.9	DELITEV DELA V DRUŽINI.....	38
7.4.10	PROSTI ČAS NAJSTNIKOV	38
8	DISKUSIJA.....	39
9	ZAKLJUČEK.....	43
10	LITERATURA.....	44
	PRILOGI.....	47
	<i>Priloga A: Vprašanja za najstnike o vplivu in vlogi staršev ter vrstnikov na najstnike. .</i>	<i>47</i>
	<i>Priloga B: Vprašanja za starše o vplivu in vlogi staršev ter vrstnikov na najstnike.</i>	<i>49</i>

1 UVOD

Mladostniki so neprestano razpeti med družino in vrstniki, zato nanje posledično vplivajo oboji in imajo v obdobju adolescence tudi pomembno vlogo. Mladi prijateljstvo zelo cenijo in zato v obdobju adolescence prijateljstvo pridobi na pomenu, vendar to ne pomeni, da starši prenehajo biti pomembni, njihov vpliv ostane (Ule 2008, 93).

Na mladostnike med drugim (družba, različne izobraževalne institucije, množični mediji) vplivajo tudi starši ter vrstniki, ki imajo v obdobju adolescence pomembno vlogo. V diplomskem delu, katerega naslov je *Vpliv in vloga staršev ter vrstnikov na najstnike*, me bo zanimalo, kateri imajo močnejši vpliv in vlogo na najstnike, so to starši ali vrstniki. Menim, in to tudi želim ugotoviti z diplomskim delom, da imajo starši bistveno večjo vlogo ter vpliv na najstnike, v obdobju adolescence, kot pa vrstniki in posredno vplivajo na njih.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela, teoretični in empirični del. V prvem, teoretičnem delu, bom opredelila mladost. Predstavila bom značilnosti mladosti, kaj je značilno za mlade v tem obdobju, kakšen je njihov položaj v današnji družbi, kako mladi ocenjujejo stvari in okoliščine v družbenem življenju. V nadaljevanju bom predstavila adolescenco, njene značilnosti in kaj pomeni biti najstnik. So starši ter vrstniki v konfliktu z najstniki in kateri so bistveni vplivi, ki vplivajo na najstnika? Značilnost adolescence je, da mladostniki v tem obdobju izoblikujejo različne identitete, zato bom opisala razvojne identitete ter omenila psihosocialni moratorij mladosti, ki se je zaradi vpliva modernizacije družb, še posebej diverzifikacije šolskih, izobraževalnih in socializacijskih poti, razvije v izobraževalni moratorij mladosti (Ule in Mihelj 1995, 20).

V tretjem poglavju bom na kratko družino opredelila s sociološkega vidika. Opisala bom odnos med starši in najstniki, ki se oblikuje in spreminja skozi različna življenjska obdobja, prav tako se spreminja tudi medsebojna komunikacija v družinah.

V četrtem poglavju bom predstavila vpliv in vlogo družinskega življenja na mladostnika, pri čemer me bo zanimalo, kako starši vplivajo na mladostnika in kakšno vlogo imajo v obdobju adolescence. V zadnjem poglavju pa bom predstavila vpliv in vlogo vrstnikov na mladostnika. Ugotoviti želim, kako vrstniki vplivajo na najstnike in kako pomembna je njihova vloga v primerjavi s starši.

V drugem, empiričnem delu pa bom s pomočjo kvalitativnih podatkov, ki jih bom pridobila z intervjuji mladostnikov (starih od 15 do 18 let) in njihovih staršev, predstavila mnenja ter

različne oziroma podobne poglede na njihov odnos, pri čemer me bo zanimalo, na čem temelji (spoštovanju, zaupanju, prijateljstvu). Imajo mladostniki veliko prijateljev, jim lahko zaupajo ter koliko zaupajo staršem? Ali imajo starši do svojih otrok visoke zahteve, jih kaznujejo, ko ne izpolnijo pričakovanih zahtev, kateri dejavniki pripeljejo do konfliktov. Ali starši oziroma vrstniki vplivajo na mladostnike, ko se odločajo o pomembnejših stvareh, ali vplivajo na njihovo osebnost ter kako. Kakšna je vloga in vpliv na mladostnika v obdobju adolescence s strani staršev/vrstnikov ter kdo ima večji vpliv oziroma vlogo.

V zadnjem delu bo sledila analiza podatkov, kjer bom interpretirala bistvene ugotovitve, ki jih bom pridobila s pomočjo izvedenih intervjujev. Sledila bo diskusija, v kateri bom opisala, kaj te ugotovitve pomenijo, jih ovrednotila ter odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja, ki sem jih napisala v nalogi. Na koncu sledi zaključek, kjer bom povzela glavne ugotovitve.

2 OBDOBJE MLADOSTI

2.1 MLADOST

Ena izmed pomembnih značilnosti modernih družb je ločitev otroštva od odraslosti in veliko zanimanje za potek odraščanja otrok in mladostnikov (Ule 2003, 29). Zakaj raziskovalce zanima potek odraščanja mladostnikov? Verjetno zato, ker ko že menimo, da lahko mladino opredelimo v določeno konceptualno mrežo ali v ideološko zanko, se pokaže njena »drugačnost« (Ule 1988,9).

V dvajsetem stoletju je modernizacija od vseh življenjskih obdobji najbolj vplivala prav na spremembe odraščanja in procese oziroma poteke mladosti (Ule 2003, 29).

Mladost kot posebno življenjsko obdobje je prostor mnogih in raznolikih nasprotij, silovite želje po njihovem uravnovešenju in preseganju. Danes jo še posebej, bolj kot to, določa njena izrazita prehodnost, vmesnost in prehod, tako imenovana tranzicija, na več načinov (Ule 1995,16).

Mladi niso drugačni le zato, ker so predmet specifične socializacijske izkušnje, ampak so dejansko biološko drugačni, ker gredo skozi specifične hormonske in nevronske procese na ravni možganov in njihovih trajnih povezav s telesom. Mladost je kombinacija pubertete kot biološkega procesa (specifičnih starostno pogojenih hormonskih in nevronskih procesov) in najstništva kot kulturnega procesa (doživljanje modernega sveta v duševnosti) (Tomc 1999, 10).

Odkritje mladosti je bilo nujno v vseh družbah, ki omogočajo razmah individualnosti ter kjer mesto posameznika ni bilo že v naprej določeno. V teh družbah mladost dobi poseben pomen in značaj. Od novega veka naprej pomeni socialno nadaljevanje otroštva, premik odraslosti v poznejše obdobje, prav tako pomeni obdobje socialnega eksperimentiranja s seboj in s socialnim svetom (Ule 2008, 49).

2.2 OPREDELITEV IN ZNAČILNOSTI MLADOSTI

Kako bi lahko opredelili mladost? Ali je to življenjska doba ali stanje duha in telesa ter neodvisna od starosti? Je skupek fantazij, ki vodijo naše odraščanje ali resen napor, da bi našli sami sebe in sebe v svetu (Ule 1995, 13)?

Opredelitve mladosti se oblikujejo v vsakokratni družbi v skladu z njenimi značilnostmi, ideologijo in potrebami (Ule 1996, 10).

Ule pravi, da nobena od tradicionalnih, navidezno utemeljenih opredelitev mladine ni povsem ustrezna, saj bodisi da aprioristično vključujejo v isto socialno skupino ljudi zelo različnih družbenih izvorov ter položajev (šolajoča se, zaposlena, brezposelna mladina), ali se zadovoljujejo s postavljanjem zgornje in spodnje starostne meje, znotraj katere naj bi bila umeščena mladost (Ule 1996, 10).

»Samouvrščanje« mladosti je postalo problematično, saj se starostna meja za vstop v mladost pomika v zgodnejša leta otroškega življenja. Starostna meja za vstop v odraslost pa se pomika navzgor. Vse več mladih zaradi različnih razlogov (šolanje, brezposelnost) podaljšuje svojo mladost v pozna dvajseta leta. Razlog je v tem, da se na primer nekateri ne odločijo za nadaljnje šolanje, saj je odločitev glede šolanja avtonomna. Odvisna je od mnogi objektivnih okoliščin (socialnega izvora, družinske podpore, aspiracije staršev ...) (Ule 1996, 11). Prav tako so v prejšnjih letih mladi večinoma po obveznem šolanju vstopili na trg dela, danes pa velika večina nadaljuje šolanje in se dodatno izobražuje (Bendit 2006, 53).

Za mladost je najprej in nasploh značilen biografski prehod od otroštva k odraslosti. To je prehod od nižje k višji fazi življenjskega cikla ter povzema v sebi več drugih pomembnih prehodov:

- prehod od fluidne in disperzne zavesti posameznika o sebi, k zgrajeni podobi o sebi in o svojem mestu v družbi (identiteta),
- prehod od razmeroma omejenega spektra socialnih vlog otroka in mladostnika h kompleksnim in celostnim socialnim vlogam odraslega človeka,
- prehod od šolskih dejavnosti ter pretežno porabniško in prostočasno usmerjenih dejavnosti k svetu dela in zaposlitve,
- prehod od ekonomske odvisnosti od drugih k ekonomski neodvisnosti in samoodgovornosti,
- prehod od pretežnega sprejemanja znanja ter informacij k njihovi uporabi,

- prehod od pravno in politično nekompetentne osebe k politični polnoletnosti in pravno odgovorni osebi (Ule 1995, 16).

S tem seznam prehodov ni izčrpan, ker so navedeni le nekateri najpomembnejši prehodi, ki pomenijo obenem biografski, sociopolitični in generacijski, predvsem pa statusni premik od ekonomsko-socialno odvisnega in heteronomnega člana družbe in družine svojih staršev (ali varuhov) k ekonomsko ter socialno neodvisnemu posamezniku (Ule 1995, 16).

Še posebej je za mladostno obdobje značilno raziskovanje (kaj si želim, kaj lahko pričakujem...), različna oblika vedenja, stil življenja, nepopolni socialni status in idealni vrednostni pojmi mladostnosti v smislu vitalnosti in živahnosti (Ule 2008, 49). Prav tako mladostniki že problematizirajo in reflektirajo svoja individualna in kolektivna izkustva ter svet okrog sebe (Ule 2008). Počasi začenjajo biti v manjši meri odvisni od družin, saj se odnosi v družini spreminjajo, ker želijo biti mladi neodvisni. Vendar je značilna tudi prisotna vzajemnost med starši in mladimi v medsebojnih odnosih in to je ključnega pomena za samorazkritja (Henry Reed in McAllister v Geldard 2005, 7).

Mladi drugače ocenjujejo stvari in okoliščine v družbenem življenju kot odrasli. Študijske raziskave kažejo, da dijaki in dijakinje postavljajo urejeno partnersko življenje na prvo mesto in so bolj negativno razpoloženi do uveljavljanja v političnih strankah (Rener 2006, 91). Za politiko in politične dogodke ter vero in versko življenje so mladi najmanj zainteresirani (Žavbi in Vipavc 2004, 37). Kažejo izrazito diferenciran odnos do življenjskih sfer, negovanje in usmerjanje v zasebnost na eni strani in zavračanje, celo odpor do politične javnosti na drugi. Vendar zasebnost, ki jo mladi tako cenijo, ni nujno zaprta, od kakršnekoli javnosti strogo ločena in varovana zasebnost, ter obratno, javnost, ki jo mladi odklanjajo, je le ena od razsežnosti javnosti. Večinoma zavračajo politično udejstvovanje, politiko kot dominacijo. (Rener 2006, 91). Umik v zasebnost ne pomeni umika v samoto, saj mladi kažejo največje zanimanje za informacije o prijateljstvu, kar govori o visokem pomenu prijateljstva in visoki potrebi po druženju. Mladi kažejo visoke interese za druženje, vendar v ožjih socialnih mrežah (Ule in Kuhar 2003).

Kako položaj v družbi vpliva na mladostnike? Ule pravi (1995, 16–17), da je od položaja v širši družbi še posebej odvisno, ali imajo mladi občutek perspektivnosti ali neperspektivnosti. Brez zaupanja v družbeni napredek so namreč tudi želje po osebnem napredku abstraktne in brez osnove.

Na mladost bistveno vpliva tudi institucija obveznega šolanja otrok in podaljševanje šolanja. Šola kot institucija je posredovana med družino in širšo družbo ter je dobila prevladujočo

nadzorno funkcijo nad odraščajočimi mladimi ljudmi (Ule 2008, 51). Investicija v izobrazbo predstavlja vedno večji in glavni strošek družin, uspeh mladih v šoli in zunajšolske dejavnosti pa glavno merilo uspešnosti družin (Ule 2000, 19). Tudi od staršev je odvisno, ali imajo visoke zahteve do svojih otrok, je to prioriteta ter kakšne cilje so si zadali njihovi mladostniki, visoke/nizke. Med drugim me bo tudi to zanimalo v empiričnem delu.

V današnji družbi je zavest takšna, da so prednosti mladostnika v boju za boljši položaj v družbi toliko večje, kolikor več izobrazbe in kulturnega kapitala si mladostnik nabere v otroštvu in mladosti. Zato se povečujejo hotenja po tem, da se začne intenzivno šolanje že v zgodnji mladosti in podaljšuje v tretje desetletje življenja. Mladi so pod večjimi pritiski kot včasih in pred tvegano prihodnostjo (Ule 2000, 19). Živijo v negotovosti, ker ne vedo, kaj jim prinaša prihodnost. Soočajo se s težavo, kam se vpisati po končani srednji šoli in kje bodo v prihodnosti dobili službo, saj jih v zadnjem desetletju tega stoletja tako kot ostalo populacijo zaznamuje vrnitev v negotovost. Negotovosti sledi izguba zaupanja v to, da lahko vodilne institucije industrijskega sveta (gospodarstvo, pravo in politika) ukrotijo in nadzirajo ogrožajoče posledice, ki so jih izzvale v svetu. Negotovost je posledica »družbe tveganja«, kot jo je poimenoval Ulrich Beck (Beck v Ule 2000, 28). Vse te negotovosti in tveganja prinaša hiter napredek današnje družbe na vseh področjih življenja.

Prav tako je današnja mladina drugačna od predhodne, saj ni homogena družbena kategorija, še manj skupina, ki bi se soočala z družbo. Ni več zainteresirana za globalne spopade z obstoječo družbo, čeprav jo kritizira. Pri mladih danes več ni zaslediti volje po spreminjanju »družbenih centrov moči« ali po udeležbi v njih. Izginja tudi generacijski spor med mladimi in odraslimi, ki je od poznih petdesetih let dalje homogenizirala mlade generacije (Eisenstadt v Ule 2000, 25).

Prav zadnji korak v družbeni konstrukciji mladosti in mladine je storila današnja potrošniška družba s specifično mladinsko potrošnjo, s ponudbo za mlade, ki je ekonomska podlaga za nastajanje specifične mladinske kulture (Ule 2008, 52).

3 ADOLESCENCA/NAJSTNIŠTVO

V tem poglavju bom predstavila, kaj adolescenca oziroma najstništvo pravzaprav je. Kaj pomeni biti najstnik? Ali je za obdobje adolescence značilno, da so starši ter vrstniki v konfliktih z najstniki in kateri so bistveni vplivi, ki vplivajo na najstnike? Med drugim je potrebno poudariti, da je potrebno adolescenco in mladost ločiti, saj je adolescenca individualen specifičen proces psihofizičnega in socialnega oblikovanja osebnosti, v katerem

se posameznik usposobi za normalno opravljanje svojih spolnih, delovnih ter kulturno-specifičnih vlog. Medtem ko je mladost socialni status posameznika, ki normalno, ne pa nujno in v celoti pripada adolescentu. S tem pa ni rečeno, da je adolescenca neodvisna od mladosti in da je le nekakšen »naraven« proces (Ule 1988, 19).

Adolescenca je tisto obdobje med 12. in 18. letom, ko posameznik prihaja do sposobnosti, da se vključi v svet odraslih. V novo situacijo se vključuje z različnimi biološkimi, socialnimi in psihološkimi dejavniki. Pravzaprav se v tem obdobju začne proces oddaljevanja od družine in aktivnega vključevanja v skupino vrstnikov in prijateljev, kar pa ne pomeni, da starši v tem obdobju niso več pomembni (Bajzek 2008, 19).

Zakaj v strokovnih literaturah večinoma uporabljajo pojem adolescenca in ne najstništvo? »Najstništvo je pojem vsakodnevne kulture in medijski pojem, ki konstituira najstništvo kot kulturno in medijsko posebno in zanimivo obdobje« (Ule 2008, 53). Običajno se v pogovorih vedno uporablja pojem najstništvo, saj ga praktično vsi poznajo, še posebej ga uporabljajo najstniki.

Kaj pomeni biti najstnik? Najstniki želijo odkrivati svet, da bi spoznali čim več, po drugi strani pa se neredko tudi zapirajo vase, v svoj svet, predajajo fantazijam in se umikajo v vsakdanjost. So občutljivejši in ranljivejši ter nepredvidljivi s svojim vedenjem. Prav tako menjavajo svoj zunanji videz, se preizkušajo v različnih slogih vedenja, da bi se našli in potrdili med vrstniki. Vrtniki pa omogočajo, da se iščejo, jim pritrjujejo v vedenju in se na njihovo vedenje tudi odzivajo. V družbi vrstnikov se najstniki učijo sodelovati, ob njih doživljajo uspehe in poraze, z njimi tekmujejo ter utrjujejo svojo identiteto (Braconnier 2001, 17–18). Prav tako pa je tudi ena izmed pomembnih nalog za vse mladostnike, da se naučijo spretnosti, ki jim bodo pomagale usmerjati svoje življenje ter pozitivno misliti. Pri tem jim lahko pomagajo starši, ki jih naučijo razvijati občutek samouprave, odgovornosti, neodvisnosti in sprejemati odločitve. Starši imajo tukaj pomembno vlogo, saj jih naučijo avtonomije, ki bo mladostniku pomagala, da se bo samoodločal ter odgovarjal za svoja dejanja. Svoje avtonomije pa ne razvijajo samo v obdobju mladosti, ampak tudi kasneje (Russel in Bakken 2002, 1). Se pri tem mladostniki, ker so v obdobju adolescence, več prepirajo s starši ter vrstniki? Ule pravi, da večino mladostnikom uspeva »prebroditi« to obdobje razmeroma mirno brez večjih pretresov. Čeprav so nekateri drugačnega mnenja, med njimi lahko izpostavim psihologa Stanleya Halla, ki se je prvi ukvarjal z mladostjo, in pravi, da je za adolescenco značilno viharništvo, stresi ter upori mladih proti različnim avtoritetam (Ule 1996, 16). Vendar so študijske raziskave v različnih razvitih državah pokazale, da danes mladostniki večinoma ne doživljajo generacijskih konfliktov s starši, mladinske vrstniške

skupine so prej v skladu kot v konfliktu s pomembnimi skupinami odraslih, strah pred izgubljanjem vrednosti mladih je neupravičen in tudi antisocialno vedenje mladih je izjema in ne pravilo (Ule 1995, 29). Odnosi med starši, otroci in vrstniki v obdobju adolescence so se začeli spreminjati, saj je zanje značilno, da so si posamezniki večinoma v oporo in sodelujejo med seboj. Odnos nadzоровanja in poslušnosti nadomeščajo odnosi pomoči, vzpodbujanja in zaupnosti, pri tem se je posledično spremenila tudi komunikacija (Rener 2006).

Družba (odrasli) je začela spreminjati svoj odnos do mladih v primerjavi z obdobjem v petdesetih, šestdesetih in sedemdesetih letih, kjer so prevladovali družinski konflikti, napetost med starši in otroki ter družbeni konflikti med mladimi in odraslimi. Med drugim je odnos med generacijami danes postal bolj uravnotežen in enakovreden ter temelji na večjem medsebojnem priznavanju tako v družini kot širši družbi (Ule 2008, 21).

Kaj in kdo pa vpliva na mladostnika? Ule pravi, da na posameznika vplivajo njegovi vrstniki, družina, družba ter šola kot izobraževalna institucija in množični mediji (televizija, internet), ki imajo v zadnjih letih večji vpliv kot včasih (Ule 2008, 53). Mediji so olajšali prenos informacij med ljudmi in posledično ljudje računalnike, televizijo izkoriščamo v negativnem smislu, ker vse potrebne informacije izvemo tako rekoč na »zlatem pladnju« in tako mladi izgubljajo stike s človekom in z naravo (Valenčič 2010, 2). Mladostniki danes veliko več informacij dobijo preko različnih spletnih strani, prav tako jim računalniki omogočajo več različnih igrice, ki jih prakticirajo, zato se v prostem času zunaj na igriščih igrajo veliko manj, kot so to mladi počeli včasih.

Prav tako najstniki v tem obdobju rešujejo dva ključna odnosna procesa, to je navezanost in identiteta. V adolescenci so opazne spremembe v navezanosti, katere sprožajo potrebo po redifiniciji že vzpostavljenih čustvenih vezi, na primer v družini s starši, ter potrebo po vzpostavljanju novih navezanosti, na primer prijateljstev ali prvih ljubezenskih odnosov in razmerij. Navezanost s starši in občutek varnosti sta tudi silno pomembna, še posebej v obdobju adolescence (Ule 2008, 76).

Navezanost je pomembna zato, ker je temelj za raziskovanje odnosov z vrstniki, ker v adolescenci dobijo pomen tudi prijateljstva. Seveda to ne pomeni, da starši prenehajo biti pomembni, njihov vpliv ostane (Ule 2008, 93).

3.1 RAZVOJNE IDENTITETE V ADOLESCENCI

Dodaten pogled s področja raziskovanja in razumevanja mladostnikove identitete nam podata Erik Erikson in Marcia (Ule 2008, 57). Erikson je mnenja, da je adolescenca odločilna doba v razvoju identitete, in pravi, da je za krizo identitete v adolescenci značilno nasprotje med potrditvijo identitete in difuzijo identitete. Označujejo jo intenziven razvoj duševnih in telesnih sposobnosti ter večja pričakovanja družbe glede dejanj, odločitev in načinov sprejemanja socialnih vlog (Ule in Mihelj 1995, 29).

Kriza identitete je tu dojeta kot ogroženo notranje ravnovesje med subjektivno, osebno sprejeto podobo o sebi ter pričakovanji in zahtevami okolice (družbe), ki jih vsiljujejo posamezniki, »drugačno«, »zaželeno« podobo o sebi (Erikson in drugi v Ule 1988, 20).

Kako pozitivno razrešiti to krizo? Zahteva, da posamezniki sprejmejo samega sebe, razvijejo ustrezno samopodobo, drugi morajo sprejemati njega, saj s tem dobi priznanje za svoja dejanja in podporo pri prizadevanju za samostojno vključitev v družbo. Nevarnost tega obdobja je po Eriksonu izguba identitete oziroma njena difuzija (Ule 2008, 59–60).

Študijske raziskave razvoja identitete v najstništvu kažejo predvsem to, da najstništvo ni le pomembno biografsko obdobje, ampak tudi obdobje, ko moramo zavzeti neki odnos do tega obdobja samega (Ule 2008, 75).

3.2 PSIHOSOCIALNI MORATORIJ V OBDOBJU ADOLESCENCE

Teoretiki mladine ugotavljajo, da se moderna mladost kaže kot obdobje psihosocialnega moratorija, čeprav posameznik v življenjskem poteku nekajkrat vstopa in izstopa iz različnih moratorijev. Še vedno pa je za mladost značilno, da je družbeno institucionaliziran moratorij, in sicer v treh smereh: mladost kot moratorij v smislu zgolj enega od obdobj v življenjskem poteku, mladina kot moratorijska socialna skupina ter oblikovanje življenjskih stilov in habitusov znotraj institucije mladosti (Švab 2004, 330).

Za moratorij je značilno, da je to začasen odlok ali prekinitvev kakšne od osebnih ali socialnih obveznosti in obremenitev ter tudi to, kdaj, kako dolgo in v kakšnih okoliščinah bo mladostnik vstopil v kak moratorij, ali ga prekinil. To ni prepuščeno mladostniku, ampak je družbeno regulirano in strukturirano (Ule 2003, 30–31).

Postopoma se je zaradi vpliva modernizacije družb, zlasti diverzifikacije različnih subsistemov ter še posebej diverzifikacije šolskih, izobraževalnih in na splošno socializacijskih poti, razvil

nov tip mladosti, ki ima poudarek na izobraževanju in samooblikovanju mladega človeka, to je izobraževalni moratorij. Vse to ukinja potrebo po psihosocialnem moratoriju mladosti in uveljavlja izobraževalni moratorij mladosti (Ule in Miheljak 1995, 20). Krepita se ponudba in trg neformalnih izobraževalnih ponudb in izvenšolskih učnih dejavnosti (Ule 2007, 64).

V sodobnih družbah sta se oblikovala dva moratorijska statusa mladosti: prehodni moratorij ter že omenjeni izobraževalni (oblikovalni) moratorij. Za prehodni moratorij je značilno, da je časovno omejen in vsebinsko zožen moratorij, kar pomeni, da imajo mladostniki status »novincev«, prehod v odraslost pa morajo potrditi odrasli in njihove institucije. Podvrženi so neposrednemu nadzoru staršev in drugih avtoritet (Ule 2008, 127–128).

Izobraževalni moratorij pa je časovno razširjen ter vsebinsko bogat moratorij, pri katerem imajo mladi čas za oblikovanje svoje osebnosti, interesov in potreb svojega življenjskega poteka (Ule 2008, 127). Ta delitev mladostnih moratorijev ni dokončna, ker se prav zaradi družbenih sprememb ter sprememb v odraščanju v pozni moderni začnejo pojavljati drugačni predlogi glede moratorijev mladosti (Ule 2011, 93).

4 DRUŽINA

4.1 OPREDELITEV DRUŽINE

V prejšnjih dveh poglavjih sem predstavila mladost in adolescenco. S tem sem želela izvedeti, kaj je značilno za mladost in adolescenco. Ugotoviti sem želela, kaj pomeni biti najstnik, kateri so vplivi na najstnika, s čim se soočajo najstniki, je za najstništvo značilno, da so v konfliktih s starši, ter kako razvijajo svojo identiteto. V nadaljevanju pa sledi ožja opredelitev družine. Osredotočila se bom na odnose v družini, kako družina (starši) in vrstniki vplivajo na najstnika ter kakšno vlogo ima v življenju najstnika.

V literaturi najdemo veliko različnih definicij družine, saj je sama opredelitev pojma družine problematična, glede na to, da se družine med seboj razlikujejo tako znotraj družbe, kulture kot tudi medkulturno (Rener 2006). Vendar pa je pri veliki večini osnovni poudarek v tem, da družino opredeljujejo kot vsaj dvogeneracijsko skupnost in družbeno institucijo, ki skrbi za otroka/e. V tej smeri so razmišljali tudi strokovnjaki delovne skupine pri OZN, ko so oblikovali definicijo družine, ki bi bila kar najbolj inkluzivna (sprejemajoča) in kar najmanj ekskluzivna oziroma diskriminatorna (Rener 2006, 16). Družina je temeljna družbena institucija, ki se spreminja tako po svoji vlogi kot starostni strukturi. Spreminjajo se družinske

vloge, delitev družinskega dela, pomembno drugačni pa so postali tudi družinski poteki (Švab 2006, 63).

4.2 ODNOSI V DRUŽINI V OBDOBJU ADOLESCENCE

Za družinsko življenje je značilno intenzivno odnosno delo, nenehna medsebojna dogovarjanja in prav tako pogajanja na vseh ravneh, med starši in otroci, med brati in sestrami.

Za tako »delovno intenzivno« družino je značilna visoka stopnja strpnosti in dovoljevanja osebne samostojnosti (Ule 2008, 80–81).

Veliko avtorjev se strinja s tezo, da je obdobje adolescence najrealnejši in najtežji preizkus glede na to, kako kakovostni bo odnos v družini in odnosi med staršema. Od kakovosti družinskih odnosov ter zakonskih odnosov je odvisno na kakšen, bolj ali manj uspešen način bo adolescent prebrodil krizo odraščanja (Poljšak Škraban 2002, 20). Pomemben pa je tudi partnerski odnos, ki vpliva na kvaliteto družine. Predvsem je pomembna komunikacija med partnerji in ostalimi člani družine in igra zelo pomembno vlogo v obdobju mladostnika (Rener 2006, 117).

V obdobju mladostništva se pokaže, kako so starši sami predelali teme, kot so spolnost, avtoriteta, agresivnost in neodvisnost (Tomori 1994). Predvsem je to bistveno za to, ker odnosi med starši in adolescenti običajno postajajo bolj zahtevni, bolj razumski, manj čustveni, saj mladostniki želijo drugačen status v družini, več svobode ter samostojnosti kot otroci. Prav tako se zmanjšuje bližina in povečuje konfliktnost. Tako se zdi, kot da je staršem in otrokom manj prijetno v bližini drug drugega (Ule 2008, 77). Najstniki so takrat bolj občutljivi in imajo na določene stvari drugačen pogled kot starši.

Vendar, kot sem že omenila in kot je pokazala vrsta študij v zadnjem desetletju, je ravno nasprotno, saj med mladostniki in starši več niso značilni prepiri, ne povečuje se konfliktnost, temveč se o zadevah pogovorijo (Moore in drugi v Ule 2008, 78). Raziskave kažejo, da ima danes večina mladostnikov dobre odnose s starši ter da jim zaupajo in jih občudujejo (Ule 2008, 88). V pluralizaciji družinskih oblik ter v želji po partnerski družini se je zgodila sprememba sodobne družine. Sedaj odnosi v družinah temeljijo na potrebi po večji sposobnosti za dogovor, za pripravljenost na konstruktivno reševanje konfliktov (Ule 2008, 88). Še vedno pa se v obdobju najstništva spori med starši in najstniki pojavljajo, vendar gre za vsakodnevne stvari, kot so večerni odhodi, šola, oblačenje, gre za takšne spore, ki ne ogrozijo medsebojne navezanosti (Ule 2008, 78).

Prav tako so se v zadnjih letih odnosi v družini spremenili. Od osnovnega vzorca, restriktivnega starševskega vodstva in poslušnosti otrok je prišlo do nenehnih pogajanj v družini. V Sloveniji in drugod so opazni premiki od modela vzgojne in etične družine k modelu čustvene podporne družine. Prav tako se spreminjajo modeli medsebojne komunikacije, saj se starši in otroci nenehno, vsakodnevno nahajajo v procesu definiranja in redefiniranja svojih družinskih vlog (Rener 2006, 115). Odnosi med starši in mladostniki postajajo vedno bolj demokratski ter temeljijo na vse pogostejši komunikaciji. »Vse pogosteje vsi družinski člani, tudi otroci, v družini iščejo prostor za vsakdanje obnavljanje svojih fizičnih in duševnih sposobnosti in mesto za nadomeščanje identitetnih izgub v drugih družbenih dejavnostih. Zato lahko rečemo, da brez družine ne bi bilo mogoče kontinuirano delovanje drugih družbenih sfer« (Ule 2008,81).

5 VLOGA IN VPLIV DRUŽINSKEGA OKOLJA NA NAJSTNIKA

Družina ima dva vidika. Je objektivna družbena entiteta in entiteta, ki jo stalno soustvarjajo posamezniki. Pri analizi družine oziroma družinskega življenja se pokaže, da družina ni zgolj družbeno dana institucija, pasivni objekt, ki ga lahko spreminjajo zgolj vplivi od zunaj. Predvsem je to mesto, ki ga producirajo posamezniki, in aktiven dejavnik, ki v družbeno okolje vstopa tako, da ga spreminja, se nanj adaptira in s tem spreminja (Švab 2001, 55).

5.1 VLOGA DRUŽINE – STARŠEV NA NAJSTNIKA

Tako empirične študije kot terapevtska praksa ugotavljajo, kako pomembno je vloga staršev pri odraščanju. Prav tako tudi raziskave vedno znova potrjujejo, da so starši tisti, ki so najpomembnejše osebe v življenju odraščajočih mladih, in da večina mladih ohranja občutek čustvene bližine s starši do odraslosti (Ule 2008, 76). Vloga staršev v času mladostništva je velika, pomembna in nenadomestljiva in hkrati tudi pogoj za odraščanje mladostnika in cele družine, saj mladostnik še nima rabsodnosti in zrelosti za samostojno življenje, je izrazito čustveno ranljiv in zato potrebuje ljubeče starše (Doblehar 2009, 13) Družina v času, ko otroci odraščajo, ostaja ključni vir ljubezni, podpore, varnosti in udobja (Ule 2008, 79).

Pomembno je, da starši najstniku pomagajo, ko pride do problemov ali do kritičnih situacij v življenju. Prav tako rezultati raziskav kažejo, da so starši za mladostnika pomembni, predvsem pri najbolj intimnih stvareh, pri odločanju za prihodnost ter pomembnih odločitvah in situacijah v življenju. Povečuje se tudi pomen staršev, predvsem mater na obeh ravneh, instrumentalni in čustveni. Zlasti matere nastopajo kot izjemno zelo pomembne terapevtke in

podpornice, ko pride do konfliktov iz zunanjega sveta (Rener 2006, 115). Raziskave kažejo, da je mati najpomembnejša tolažnica, svetovalka in pomočnica, ko gre za hujše življenjske stiske otrok, ali ko je treba sprejeti pomembne življenjske odločitve (Ule 2008, 79). Študijske raziskave prav tako kažejo, da mladi v Sloveniji najbolj zaupajo staršem, nato prijateljem na tretjem mestu pa so bratje ali sestre (Rener 2006, 91). Pomembni so tudi prijatelji, vendar jim zaupajo takrat, ko se srečujejo z manj konfliktnimi situacijami in pri intimnejših občutkih, npr. ko gre za zaljubljenost, zabavo itd. (Ule 2008, 80).

Prav tako ima v času odraščanja najstnika pomembno vlogo oče, za katerega opažamo, da se v Sloveniji njegova vloga spreminja. Spremembe so najbolj zaznavne na ravni vrednot, stališč in percepcij aktivnega očetovstva, materinstva, položaja žensk v družini in širše v družbi kot tudi sicer družinskega življenja. Želijo si bolj skrbeti za otroke in z njimi vstopati v tesnejša razmerja in so pripravljeni povečati svoj delež v družinskem delu, še posebej če so njihove partnerke zaposlene (Švab 2006, 75). Oče je tisti, ki najstniku postavlja pravila, norme ter omejitve. S svojo avtoriteto omogoči, da otrok razvija svojo individualnost (Doblehar 2009, 55).

Starši in najstniki so si zelo blizu, med njimi poteka intenzivno odnosno delo, čustveno in kulturno so si bliže, kot so si bili historično kdaj koli. To velja za večino družin, vendar pa moramo prav tako omeniti, da je približno 20 odstotkov staršev, ki pa ne podpirajo svojih otrok (Miheljak 2002, 89). Kljub temu da so starši in najstniki v večini povezani med seboj in se podpirajo, pa začne mladostnik tudi čutiti, da se mora ločiti od staršev in se osamosvojiti, kar pomeni, da mora najti načine, da bo lahko počasi zavrnil njihove želje in zahteve (Kapor Stanulović 1988, 61–66). Individualizacija kaže večji vpliv na otroke s tem, da so mladi postali družbeni akterji – neodvisni od staršev ter odgovorni zase, postali so projekt zase. Paradoks je v tem, da starši in institucije (šola) vplivajo na mladostnika, tako da postane neodvisen in razvije individualno avtonomno osebnost. Vplivajo s tem, ko jih učijo odgovornosti, reda, zrelosti (Burman in Alldred v Edwards in Alldred 2000, 436). Študijske raziskave so pokazale, da s tem, ko starši omogočajo mladostnikom razvoj avtonomije, osnujejo pozitivnejše socialne odnose z vrstniki in imajo tako v družini pozitivnejše socialno delovanje (Doblehar 2009, 45). Beck pravi, da so akterji primorani izbirati, da odločajo o svoji zasebnosti, vendar tukaj ne gre toliko za družbeno prisilo, vendar bolj za to, da je sicer avtonomno ustvarjanje življenjskih zgodb tudi družbeno funkcionalno (Beck v Miheljak 2002, 86).

Mladi željo po samostojnosti razvijejo tam, kjer jim družba priznava to samostojnost, prav zato se najstnik med vrstniki počuti bolj varno in gotovo, ker so enako gotovi kot on, saj se z

njimi enakovredno pogovarja, se uri v novi prihajajoči vlogi odraslega (Kordeš v Doblehar 2009, 45).

5.2 VPLIV DRUŽINE – STARŠEV NA NAJSTNIKA

Kako in na kakšen način starši vplivajo na otroka, ko je v obdobju adolescence? Veliko raziskav je ugotavljalo, kako različni stili starševanja vplivajo na odnose med starši in njihovimi otroki (Arnett 2007, 201). Diana Baumrind je zasnovala štiri stile starševanja, ki so jih naprej razvijali mnogi strokovnjaki. Ti štirje stili so avtoritativni, avtoritarni, permissivni, neangažirani (Ule 2008, 89). Diana Baumrind je ugotovila, da se je avtoritativni starševski stil pokazal raziskovalno kot tisti, ki daje najbolj ugodne rezultate, vsaj po ameriških standardih. Najstniki ob avtoritativnem starševskem stilu stremijo k neodvisnosti, so samozavestni, kreativni itd. (Ule 2008, 91). S tem starši vplivajo na otroka, da bo v prihodnosti bolj neodvisen, samozavesten, kar mu bo pomagalo, da se bo primerno odzval, ko bo prišlo do določenih pomembnih odločitev v življenju. Prav tako avtoritativni starši pomagajo mladostniku razviti optimizem in sposobnost, kar ugodno vpliva na različne vidike vedenja in odnosov. Ostali trije starševski stili pa imajo več negativnih izidov, saj so adolescenti, ki odraščajo v družinah s permissivno vzgojo, bolj nagnjeni k nezrelosti in neodgovornosti. Avtoritarno vzgojeni adolescenti se nagibajo k odvisnosti, pasivnosti, prav tako so manj samozavestni in slabo socialno prilagojeni. Tisti, ki odraščajo v družinah z neangažiranim starševskim stilom, pa so bolj nagnjeni k impulzivnosti (Ule 2008, 91). To pomeni, da starši z načinom in stilom starševanja vplivajo na najstnikovo osebnost ter na to, kako se bo odzival v določenih situacijah. Giddens pravi: »Starši morajo svoje otroke obravnavati kot domnevno enako odgovorne odrasle osebe, kot da bi bili sposobni izvajati samostojno izbiro in refleksno razporeditev argumentov« (Giddens 1992, 91).

Odrasli pustijo mladim svobodno izbiro, vendar pa posredno vplivajo s svojimi predlogi. Raziskave kažejo, da starši v večini podpirajo svoje otroke (91,6 %), ko gre za izbiro šolanja (Rener 2006, 117). Prav tako raziskave kažejo, da so tako adolescenti kot starši zadovoljni s svojim odnosom, kar bo v empiričnem delu zanimalo tudi mene (Ule 2008, 90).

6 VLOGA IN VPLIV VRSTNIKOV NA NAJSTNIKA

Na kakšen način vrstniki/prijatelji vplivajo na najstnika in kakšno vlogo imajo v obdobju adolescence?

Soočanje z vrstniki/prijatelji mladim omogoča, da se zavedajo procesa svoje rasti in razvoja, saj lahko mladostnik tako pride do novih spoznanj o samem sebi, zazna, da je drugačen, kot je bil v otroštvu (Bajzek 2008, 317). Ule pravi, da se v prijateljskih odnosih adolescent uči strategij samorazkrivanja, zaupanja, vzajemnosti, vživljanja v drugega (Ule 2008, 93). Prav tako so mladostniki v adolescenci zelo zaposleni z vzpostavljanjem in ohranjanjem prijateljev in v to vlagajo velik del energije in socialnega življenja (Ule 2008, 93).

V obdobju najstništva je skupina vrstnikov zelo pomembna, ker predstavlja prvi kraj, kjer se adolescent lahko oddalji od družine in išče svoje prve korake k samostojnosti (Bajzek 2008, 19). Raziskave prav tako kažejo, da mladi prijateljstvo močno cenijo in ga na lestvici najpomembnejših stvari v življenju postavljajo v sam vrh, takoj za zdravjem. A hkrati sporočajo, da imajo težave pri vzpostavljanju »pristnih prijateljstev« kot močnih odnosov. Zakaj je do tega prišlo? Rener pravi, da mladim zmanjkuje moči za tovrstne odnose, ker so pod pritiskom šolskih in drugih obremenitev (Rener 2006, 120).

6.1 VLOGA VRSTNIKOV V ŽIVLJENJU NAJSTNIKA

Dekleva pravi, da funkcijo in vlogo vrstniškega druženja najdemo predvsem v pomenu vrstniškega druženja za osebni razvoj posameznika ter njegovo socializacijo v najširšem smislu (Dekleva 1983, 3).

Vrstniki dajejo mladim čustveno gotovost in v tem pogledu delujejo podobno kot družina, saj posledično dajejo tudi nove vedenjske vzorce, izkušnje in podporo pri osamosvajanju in odraščanju. Prijatelji so svetovalci, laični terapevti, zaupniki, itd. Tisti najstniki, ki v življenju najdejo najboljše prijatelje, jim le-ti v najstniškem obdobju nadomeščajo partnerje in prav zato so prijateljstva v tem obdobju podobno ekskluzivna in čustveno nabita kot poznejše intimna prijateljstva (Ule 2008, 93). Vendar, kot sem omenila že v prejšnjem poglavju, se najstniki obrnejo na svoje prijatelje tedaj, ko potrebujejo pomoč za vsakdanje stvari (oblačenje, zabava...), ko imajo probleme, ki so pomembnejšega značaja, pa se obrnejo na družino, večinoma na matere (Ule 2008, 94).

Kakšno podporo prijatelji ponujajo drug drugemu? Poznamo 4 tipe podpore, to so: informacijska podpora (nasveti pri reševanju osebnih problemov), instrumentalna (pomoč pri različnih nalogah, kot so šolsko delo, posojanje različnih stvari, kot so obleke, nakit ...), tovariška pomoč (pomeni, da se lahko zanesesh drug na drugega ter nanje računaš pri socialnih aktivnostih) ter podpora v samopodobi (za ta tip je značilno dvigovanje samozavesti s pohvalami, ki jih prijatelji dajejo drug drugemu) (Berndt v Ule 2008, 94). Pomembno vlogo v življenju adolescentov igrajo različne dejavnosti otrok, saj jim dajejo občutek dosežkov, pripadnosti, priložnosti za učenje, zabavo ter področje v katerem lahko raziskujejo svoje socialne svetove (Zarbatany Hartmann in drugi v Mathur in Berndt 2006, 3).

6.2 VPLIV VRSTNIKOV NA NAJSTNIKA

V času adolescence pridobijo pomembno vlogo za najstnika tudi vrstniki, vendar družina s tem ne izgubi pomembnega vpliva. Vrstniške skupine izpolnjujejo socializacijske funkcije, ki jih druge družbene institucije ne morejo ali le težje izpolnjujejo (Dekleva 1983, 4).

V najstniškem obdobju postane druženje z vrstniki veliko bolj intenzivno, saj se počasi vključujejo v široko mrežo novih ali starih poznanstev. Adolescenti v tem obdobju oblikujejo tesne intimne, prijateljske vezi z drugimi vrstniki, večinoma s tistimi, ki so usmerjeni na isto ali podobno izobraževalno pot (Iervolino v Bukatko 2008, 559). Adolescenti običajno izbirajo tiste vrstnike, ki so jim podobni po interesih, stališčih, hotenjih in načinu preživljanja prostega časa. Pri tem lahko omenim, da študijske raziskave kažejo, da od aktivnih oblik preživljanja prostega časa prevladujejo športne aktivnosti, na drugem mestu pa je druženje s prijatelji (Ule 2008, 94–103).

Bolj podrobne študijske raziskave so pokazale, kakšen je vpliv vrstnikov v najstniškem obdobju, in ugotovile tri pomembne točke. Prva pravi, da je vpliv vrstnikov večsmeren in sposoben spodbujati tako primerno kot neprimerno vedenje, druga pravi, da multidimenzionalen vrstniški vpliv, deluje na različne načine in ni enako dokazan. Tretja točka pa pravi, da je vpliv vrstnikov kompleksni proces, ki še vedno ni dokončno raziskan, deloma zato, ker je bil večji poudarek na rezultatih kot na procesih vplivanja (Brown in drugi 2008).

Prav tako so raziskave pokazale, da mladostniki posnemajo vedenje svojih vrstnikov, kar pomeni, da vrstniki vplivajo drug na drugega. Posnemajo tudi odklonska vedenja svojih bližjih prijateljev, tako da sledijo njihovem verbalnemu ali neverbalnemu potrjevanju ali odklonskemu izražanju. Temu procesu pravijo odklonsko urjenje (Pristein in Dodge, 2008).

Judith Rich Harris (2007, 3) je mnenja, da imajo starši na otroka manjšo vlogo kot vrstniki, da imajo večji pomen in vpliv vrstniške skupine, s katerimi otroci odraščajo. Za svojo tezo navaja rezultate mnogih raziskav, ki so v nasprotju s prepričanji psiholingvistov, saj, kot navede primer, otroci prevzamejo govorico svojih vrstnikov in ne svojih staršev. Eden izmed primerov, ki ga je navedla, je tudi ta, da tisti najstnik, ki se družijo s posamezniki, ki prakticirajo kajenje, v veliki meri začnejo kaditi tudi sami. Pravi, da je kajenje znamenje solidarnosti adolescentov, način izražanja privrženosti neki vrstniški skupini. Študijske raziskave so pokazale, da se da najzanesljiveje napovedati, ali bo najstnik začel kaditi ali ne, tako, da se preveri, ali kadijo njegovi prijatelji (Harris Rich 2007, 245).

Prav tako vrstniki vplivajo drug na drugega s tem, ko si svetujejo, pa naj gre to za ljubezen ali najnovejše trende oblačenja. Drug na drugega vplivajo s tem, ko upoštevajo drugo mnenje. Študijske raziskave so pokazale, da mladostniki zaprosijo za pomoč svoje prijatelje takrat, ko si želijo otresti skrbi, ko so žalostni, si želijo izpovedati intimna občutja, ko so zaljubljeni, itd. (Rener 2006, 119). To pomeni, da imajo vrstnik v obdobju adolescence zelo velik pomen, saj se lahko obrnejo drug na drugega, ko potrebujejo pomoč, ko gre za vsakdanje stvari ali za intimne izpovedi (Ule 2008). Mnenja in odobravanja vrstnikov dajo mladostniku neko potrditev, da je sprejet, na pravi poti ter s tem lažje prebrodi krize na življenjski poti odraščanja. Še vedno pa imajo bistveni vpliv starši, saj vplivajo na otroka s svojo vzgojo, ne glede na to, kakšno imajo, prav tako pa so pomembni tudi pri odločitvah, ko gre za pomembne življenjske situacije.

7 EMPIRIČNI DEL

V teoretičnem delu sem predstavila pojem mladosti, ki ga je težko opredeliti, glede na to, da se starostna meja za vstop v mladost spreminja ter zajema socialno skupino ljudi iz različnih družbenih izvorov ter položajev (Ule 1996, 10). Predstavila sem tudi adolescenco oziroma najstništvo, kaj pomeni biti najstnik ter kaj vse doživljajo mladi v tem obdobju (konflikti s starši, razvoj identitete, prehodi v odraslost, oblikovanje osebnosti, interesov itd.), odnose v družini, vpliv in vlogo družinskega okolja na najstnika ter vpliv in vlogo vrstnikov na najstnika. V empiričnem delu pa bom analizirala podatke intervjuvancev, ki sem jih pridobila s pomočjo izvedenih intervjujev, pri katerih je bil cilj izvedeti, kdo ima večji vpliv in vlogo na mladostnika, so to starši ali vrstniki.

7.1 NAMEN IN CILJ RAZISKAVE

Namen je raziskati lastnosti družinskih odnosov v obdobju adolescence, kakšno je povezovanje med starši in otroki. Ugotoviti želim, kaj starši oziroma njihovi otroci (najstniki) menijo, na čem temelji njihov odnos (spoštovanju, zaupanju, pravilih itd.).

Glavni cilj raziskave pa je na podlagi odgovorov najstnikov in njihovih staršev (oba pogleda) ugotoviti, kdo ima večji vpliv na najstnike, so to starši ali vrstniki. Ali imajo starši bistveno vlogo pri mladostniku, ko je v obdobju adolescence, ali nanj vplivajo posredno?

Glavno raziskovalno vprašanje je: Kakšno vlogo in vpliv imajo starši na mladostnika v obdobju adolescence v primerjavi z njihovimi vrstniki?

Ostala podvprašanja, ki sem jih zastavila intervjuvancem:

- Na čem temelji odnos?
- Komu mladi bolj zaupajo, staršem ali vrstnikom?
- Koliko so mladi neodvisni?
- Koliko starši oziroma vrstniki vplivajo na mladostnika?
- Kateri so najpogostejši dejavniki, ki privedejo do konfliktov?
- Na koga se običajno mladi obrnejo, ko pride do različnih situacij?
- Koliko časa namenijo mladi za druženje z vrstniki in koliko starši?

7.2 METODA ZBIRANJA PODATKOV

V empiričnem delu sem uporabila kvalitativno metodo zbiranja podatkov, in sicer pol-strukturiran intervju. Za to metodo sem se odločila, ker sem želela izvedeti, na kakšen način starši ali vrstniki vplivajo na mladostnika in v kolikšni meri. S tem ko sem spraševala starše in njihove otroke, sem pridobila oba pogleda.

Pri pol-strukturiranemu intervjuju, ki ga imenujemo tudi odprti intervju, ne uporabljamo vnaprej do podrobnosti pripravljenih vprašanj, ampak imamo zgolj vodilo ali predlog za intervju. Spraševalec in vprašanec sta v neposrednem stiku iz oči v oči, tako da lahko v največji možni meri odkrijeta nesporazume pri komuniciranju in se sporazumeta o pomenu sporočil (Mesec 1998, 80).

Na začetku je vsak intervjuvanec izpolnil anketni vprašalnik, s katerim sem želela pridobiti sociodemografske podatke. V nadaljevanju pa so se vprašanja navezovala na raziskovalno temo diplomskega dela. Prav tako sem vprašanja za intervjuje, tako za starše kot mladostnike, smiselno združila v vsebinske teme, ki so:

- vpliv na najstnika pri izbiri srednje šole (zanimala sta me pogleda tako staršev kot najstnikov, ali so morda na najstnike pri izbiri srednje šole vplivali drugi kot npr. starši, vrstniki, sestra, brat ...),
- prijatelji in medsebojno zaupanje (ugotoviti sem želela, če imajo najstniki podobne interese, koliko o tem vedo starši, imajo prijatelje/vrstnike, jim lahko zaupajo ter ali se najstniki običajno družijo z vrstniki iz svoje okolice ali iz šole),
- sprejemanje ter vpliv staršev na izbiro prijateljev (zanimalo me je, ali starši sprejemajo prijatelje svojih otrok, mogoče vplivajo na izbiro in kaj menijo najstniki, se starši strinjajo z izbiro vrstnikov, ali običajno vplivajo na izbiro),
- vpliv vrstnikov na najstnika (na kakšen način vplivajo vrstniki na najstnike, se sami odločijo za izbiro krožka, način oblačenja, kaj o tem menijo starši),
- vpliv vrstnikov ter staršev na najstnikovo osebnost (želela sem ugotoviti, kako in na kakšen način starši/vrstniki vplivajo na osebnost otrok. So najstniki neodvisni, samostojni, kakšno je mnenje staršev kot njihovih otrok.),
- odnos s starši in medsebojno zaupanje (na čem temelji odnos med starši in otroki, bi ga mogoče spremenili ter kaj je tisto, kar bi bilo potrebno spremeniti),
- vpliv in vloga staršev (želela sem ugotoviti, na koga se običajno obrnejo najstniki, ko pride do različnih vsakdanjih težav, ali imajo večjo vlogo starši ali vrstniki ter kakšno vlogo menijo, da imajo starši v obdobju adolescence),
- konflikti ter kazni v družini (zanimalo me je, zakaj prihaja do konfliktov med starši in najstniki, ali so to mogoče previsoke zahteve s strani staršev na najstnike; Ali starši običajno kaznujejo svoje otroke, ko ne izpolnijo njihovih zahtev, kakšne so kazni? Želela sem izvedeti tako pogled staršev kot tudi mladostnikov.),
- delitev dela v družini (ugotoviti sem želela, kaj menijo starši in najstniki, ali so naloge porazdeljene v družini),
- prosti čas najstnikov (pri tej temi me je zanimalo, kako najstniki preživljajo svoj prosti čas, s kom se družijo v prostem času med tednom in med vikendom, pri tem se zopet želela izvedeti oba pogleda).

Intervjuje sem izvedla v času med 26. junijem in 24. julijem 2013. Trajali so od 40 do 50 minut pri otrocih, pri starših od 40 do 60 minut. Intervjuji so bili transkribirani ter kvalitetno obdelani. Izvajala sem jih na različnih lokacijah, glede na njihovo željo: pri njih doma, v slaščičarni ter na delovnem mestu. Sogovornike za izvedbo intervjujev sem iskala preko svojih socialnih mrež. Vsi udeleženci so takoj pristali na intervju, prav tako sem pred izvedbo

intervjuja vsem zagotovila popolno anonimnost, zato so imena, ki sem jih uporabila, izmišljena.

7.3 PREDSTAVITEV VZORCA

Za izvedbo intervjuja sem izbrala deset oseb, med katerimi je bilo pet staršev in pet njihovih mladostnikov. Pri mladostnikih so bili trije fantje in dve dekleti, pri starših pa štiri mamice in en oče. Ostale podatke, ki sem jih pridobila na začetku s krajšim anketnim vprašalnikom, sem prikazala v tabelah 1 in 2. Pri mladostnikih so vprašanja zajemala naslednje podatke (tabela 1): leto rojstva, kraj bivanja, s kom živijo (z obema staršema, z očetom, mamo, starimi starši), zakonski stan, izobrazba. Pri starših sem želela izvedeti naslednje podatke (tabela 2): leto rojstva, kraj bivanja, zakonski stan, izobrazba, število otrok.

Tabela 7.1: Sociodemografski podatki o mladostnikih

IME INTERVJUVANCA	Robi	Andraž	Špela	Luka	Tanja
STAROST	18	15	17	16	17
KRAJ BIVANJA	Domžale	Kamnik	Kamnik	Ljubljana	Logatec
S KOM ŽIVIŠ	s starši	s starši	s starši	s starši	mati
ZAKONSKI STAN	izven zakonska skupnost	samski	samski	samski	samski
IZOBRAZBA	osnovna šola	osnovna šola	osnovna šola	osnovna šola	osnovna šola

Tabela 7.2: Sociodemografski podatki o starših

IME	Ema	Janko	Mojca	Saša	Lana
INTERVJUVANCA					
STAROST	51	45	45	41	42
KRAJ BIVANJA	Domžale	Kamnik	Kamnik	Ljubljana	Logatec
ZAKONSKI STAN	poročena	poročen	poročena	poročena	ločena
IZOBRAZBA	srednja šola	univerzitetna	srednja šola	višja ali strokovna šola	višja ali strokovna šola
ŠTEVILO OTROK / STAROST	2/ 18, 27	1 / 15	2/ 17, 23	2 / 16, 13	2 / 17, 12

7.4 ANALIZA PODATKOV

Pri analizi podatkov bom analizirala in predstavila odgovore intervjuancev, ki sem jih pridobila s pomočjo izvedenih intervjujev. Analizirala bom odgovore staršev in njihovih otrok – mladostnikov. Namen je ugotoviti, kakšno je njihovo mnenje o odnosu starši – mladostniki, vrstniki, konflikti, ki se pojavljajo v odnosih, vplivi in vloga na mladostnike s strani staršev ter vrstnikov.

7.4.1 VPLIV NA NAJSTNIKA PRI IZBIRI SREDNJE ŠOLE

Vsi najstniki so podali podobne odgovore, da na odločitev vpisa na srednjo šolo ni vplival nihče, večinoma so se vsi sami odločali, vendar so se nekateri posvetovali tudi s starši, prijatelji ali sestro.

»S prijateljem sem se pogovarjal, on mi je povedu za poklic zdravstveni tehnik in kako je na tej šoli. In zato k rad pomagam ljudem sem se na koncu odloču za to šolo«

(Robi, 2013, 18 let).

»Za to šolo sem se odloču, ker me veseli, in še en sošolec se je odloču, da gre, tako da sva šla skupaj. Ne nihče ni vplival name, sam sem se odloču« (Andraž, 2013, 15 let).

Ena od intervjuvank je povedala, da ji je sestra svetovala, da se je vpisala na določeno šolo, prav tako pa je šola blizu njenega doma.

»Prav za to šolo sem se odločila, ker je blizu mojega doma in ker mi je sestra povedala, da je dobra« (Špela, 2013, 17 let).

Eden izmed intervjuvancev je povedal, da se je glede njegove odločitve posvetoval s starši in ena mladostnica je odgovorila, da so podobno razmišljali tudi starši.

»Na to šolo sem se želel vpisati sam, ampak sem vprašal tudi očija in mami, če je ok. In tudi onadva sta se strinjala« (Luka, 2013, 16 let).

»Na mojo odločitev ni nihče vplival, ker sem se sama odločila, in vsi smo razmišljali enako, tudi oči in mami, da grem na to šolo« (Špela, 2013, 17 let).

Podobno vprašanje sem prav tako zastavila tudi staršem, saj sem želela izvedeti njihove odgovore. Ugotoviti sem želela, ali bodo odgovarjali podobno kot mladostniki. Dobila sem podobne odgovore, kot so jih podali mladostniki.

«To je bila njegova odločitev, sam se je želel vpisati na to šolo. Seveda nama je povedal, kam se želi vpisati, in midva z možem sva se strinjala. Vem pa, da je spraševal prijatelja, kako se on tam počuti, ne vem pa, če je to vplivalo na njegovo odločitev« (Ema, 2013, mama).

Iz zgornjih odgovorov je razvidno, da so mladostniki večinoma sami izbrali srednjo šolo. Starši so mladostnikom pustili svobodno izbiro pri odločitvi, vendar so posredno vplivali na najstnike s svojimi predlogi in mnenji. Posredno so vplivali tudi prijatelji in v enem primeru sestra.

7.4.2 PRIJATELJI IN MEDSEBOJNO ZAUPANJE

Večina mladostnikov je povedala, da so si s prijatelji zelo podobni, vendar v določenih stvareh povsem različni. Obstajajo nekateri interesi, v katerih se razlikujejo, na primer ne poslušajo podobne glasbe, nekateri vrstniki so bolj navdušeni nad igricami in imajo drugačen stil oblačenja.

»Hmm v nekaterih stvareh smo si podobni in se med seboj strinjamo, v drugih stvareh pa se ne strinjamo. Na primer strinjamo se glede glasbe, filmov, ne strinjamo se glede oblačenja, športa. Prav z Nino imava čisto drugačen okus za oblačenje, men je všeč bolj športen« (Špela, 2013, 17 let).

»S prijatelji smo si kar podobni, ker vsi radi gledamo šport, nogomet, pa tudi vsi komaj čakamo, da gremo na tekme. Mogoče smo si različni pri oblačenju in jaz imam čisto drugačno frizuro, dolge lase, kot ostali, smeh« (Luka, 2013, 16 let).

Prav tako starši menijo, da imajo njihovi otroci podobne interese kot vrstniki, niso pa čisto prepričani, ali se podobno tudi oblačijo, so v dvomih.

»Sigurno imajo podobne aktivnosti, za stil oblačenja pa ravno ne vem, smeh«

(Mojca, 2013, mama).

Prijatelji si v adolescenci običajno izbirajo tiste vrstnike, ki so jim podobni po interesih, stališčih ali v načinu preživljanja prostega časa. To kažejo tudi raziskave, ki sem jih že omenila v teoretičnem delu (Ule 2008, 94).

Pri tej temi me je tudi zanimalo, ali imajo mladi prijatelje/vrstnike, se bolj družijo s prijatelji iz šole ali iz svoje okolice? Koliko je najboljših prijateljev, jim lahko zaupajo? Zopet so me zanimali odgovori tako mladostnikov kot njihovih staršev. Izvedela sem, da imajo vsi kar nekaj prijateljev. Tisti posamezniki, ki hodijo v šolo, ki je oddaljena nekaj več kilometrov, se posledično več časa družijo z vrstniki iz svoje okolice.

»Imam nekaj prijateljev v šoli. Večinoma se družim z vrstniki iz okolice, ker sem iz Kamnika, srednja šola pa je v Ljubljani in se težko družim v prostem času s sošolci«

(Andraž, 2013, 15 let).

Vsi mladostniki so odgovorili, da svojim najboljšim prijateljem lahko zaupajo.

»Imam več zelo dobrih prijateljic in menim, da jim lahko zaupam. Imam pa eno res najboljšo prijateljico« (Tanja, 2013, 17 let).

Ugotovila sem, da najstniki zaupajo svojim prijateljem, vendar se običajno obrnejo na njih ter se jim zaupajo, ko gre za splošne stvari (način oblačenja, prepir z vrstniki), to sem izvedela pri temi Vpliv in vloga staršev. Tudi drugi avtorji so ugotovili, da je še vedno pri prijateljstvih pomembno zaupanje, iskrenost, pomoč, vendar mladi svojemu najboljšemu prijatelju ali prijateljici ne zaupajo v celoti, ne vlagajo v prijateljske odnose brez rezerv (Ule 2008, 98).

Od staršev pa nekateri menijo, da svojim prijateljem njihovi otroci lahko zaupajo. Ena od intervjuvank pa je bila z odgovorom bolj previdna, saj je dejala, da lahko zaupa, vendar le do neke mere.

»Kar nekaj prijateljev ima, verjetno jim lahko zaupa, ampak do neke meje«

(Ema, 2013, mama).

Zanimivo je, da je takšen odgovor povedala mama, katere sin je star 18 let in je najstarejši izmed intervjuvancev. Eden od intervjuvancev pa ni vedel, koliko lahko njegov otrok zaupa svoji prijateljem oziroma koliko ima pravih prijateljev. Ta odgovor je podal oče, kateri intervjuvancev je najmlajši.

»Ima precej prijateljev, je družaben, koliko pa je pravih, pa žal ne vem« (Janko, 2013, oče).

7.4.3 SPREJEMANJE TER VPLIV STARŠEV NA IZBIRO PRIJATELJEV

Zanimalo me je, ali starši sprejemajo/odobravajo njihove prijatelje, ali vplivajo na izbiro. Skoraj vsi starši sprejemajo njihove prijatelje, samo eden od staršev in najstnik sta odgovorila, da starši ne sprejemajo nekaterih prijateljev.

»Starši ne odobravajo določenih prijateljev, ampak če so meni ok, težko vplivajo na to« (Andraž, 2013, 15 let).

Njegov oče pa je na to vprašanje odgovoril, da ne sodeluje pri izbiri prijateljev in ne sprejema vseh prijateljev.

»Ne sodelujem pri izbiri prijateljev, je pa res da nisem zadovoljen z izbiro vseh njegovih prijateljev. Menim, da nekateri slabo vplivajo nanj, saj je popustil malo pri učenju, ker preveliko časa preživi z njimi. O tem smo se tudi pogovorili in čez teden omejili izhode« (Janko, 2013, oče).

Iz teh dveh odgovorov je razvidno, da prijatelji vplivajo na mladostnika in tudi starši imajo vpliv na svojega otroka, tako da mu omejijo izhode in s tem posledično zmanjšajo druženje z določenimi prijatelji.

Ugotovila sem, da starši ne sodelujejo pri izbiri prijateljev, mladostniki se sami odločajo, s kom se želijo družiti in si sami zberejo prijatelje.

»Nikoli niso sodelovali pri izbiri mojih prijateljev« (Špela, 2013, 17 let).

»Jih odobravajo, ampak seveda ne sodelujejo pri izbiri, o ne. Nikol niso sodelovali pri izbiri, smeh« (Robi, 2013, 18 let).

7.4.4 VPLIV VRSTNIKOV NA NAJSTNIKA

Povečini mladostniki menijo, da vrstniki ne vplivajo na njih, saj pravijo, da se znajo sami odločati. Odgovore sem dobila na podlagi vprašanja, ali se običajno sami odločajo, kakšen »stil« oblačenja imajo, ko se sošolci odločijo, da bodo »špricali«, ali jim mogoče sledijo, se mogoče običajno odločajo za podobne krožke kot ostali.

»Sama se odločam, kaj obleči, na katere krožke bom hodila in ali bom šla »špricati« pouk. Vedno se odločam za tisto, kar mi je všeč in kar sama želim narediti« (Špela, 2013, 17 let).

»Menim, da ne vplivajo name in se znam odločiti sama, kaj želim. Oblečim se, kot mi ustreza. Če bi sošolci želeli »špricati« pouk, bi se sama odločila, če to ustreza meni. Če bi pa »špricali« res čisto vsi (razred), bi najverjetneje jaz tudi, saj ne bi želela izdati skupine« (Tanja, 2013, 17 let).

Iz teh dveh odgovorov je razvidno, da se dekleti v večini sami odločata, samo v primeru, ko se kot skupina za nekaj odločijo, takrat jima tudi mladostnici sledita. To pomeni, da ne želita izstopati ali »izdati« skupine, kot je rekla Tanja.

Samo en mladostnik je odgovoril, da na nekatere odločitve vplivajo vrstniki. Kar pomeni, da je vpliv vrstnikov večsmeren in sposoben spodbujati tako primerno kot neprimerno vedenje, je multidimenzionalen – vrstniški vpliv (Brown in drugi 2008).

»Ja, vplivajo na določene stvari, tudi na oblačenje. Ponavadi ne »špricam« nikoli sam, ampak vedno s kakšnim prijateljem in v tem času greva ponavadi na kavo, smeh. Ne »špricam« ful pogosto, občasno. Če pa »šprica« cel razred, takrat tud jst, smeh« (Andraž, 2013, 15 let).

Odgovori staršev se niso kaj dosti razlikovali od odgovorov otrok – mladostnikov. Saša (mama) pravi, da na njenega otroka (Luka, 2013, 16 let) ne vplivajo vrstniki, saj se je sam želel vpisati na nogomet. Pri oblačenju pa skoraj vedno prosi za njen nasvet. Tudi ostale tri intervjuvanke so odgovorile ((Ema, 2013, mama), (Lana, 2013, mama), (Mojca, 2013, mama)), da vrstniki ne vplivajo, ker se običajno sami odločajo, kaj želijo obleči, katere krožke želijo obiskovati. Lana (2013, mama) tudi pravi, da če je pri katerih odločitvah hčerka v dvomih, vpraša kar njo. Kar pomeni, da se pri nekaterih odločitvah mladostnica obrne na svojo mamo in ne na vrstnike; to sem tudi ugotovila v teoretičnem delu. Mati je najbolj referenčna oseba, ko »gre zares« in ki jo potrebujejo najstniki v pomoč pri reševanju zunanjih težav (Ule 2008, 80).

Pri izvedbi enega intervjuja pa se dobila tudi odgovor, da imajo vrstniki vpliv na najstnika.

»Kot sem omenil, da določeni prijatelji niso »pravi« zanj, no ti prijatelji vplivajo na Andraža. Če prijatelji »špricajo« pouk, ga tudi on »šprica«, jaz pa podpisujem neopravičene. Žal pri nekaterih neumnostih vplivajo nanj, oblači se pa kar sam, smeh« (Janko, 2013, oče).

Iz dobljenih odgovorov lahko povemo, da se v večini mladostniki odločajo sami ali se obrnejo na mamo. V nekaterih situacijah pa imajo na mladostnika vpliv tudi vrstniki, na primer, ko se vrstniki odločijo, da bodo odsotni od pouka in se za to odloči tudi mladostnik.

7.4.5 VPLIV VRSTNIKOV IN STARŠEV NA NAJSTNIKOVO OSEBNOST

Zanimalo me je tudi, ali vplivajo na mladostnikovo osebnost vrstniki/starši ter kako? Vsi mladostniki menijo, da vrstniki in tudi starši dobro vplivajo na njihovo osebnost.

»Mislim, da name vplivajo zelo pozitivno, sem bolj odločna« (Tanja, 2013, 17 let).

»Ja, starši dobro vplivajo na mojo osebnost. Mi pustijo, da sem samostojen, da določene odločitve sprejemam sam. Prijatelji pa tudi vplivajo dober, saj se v njihovi družbi počutim dobro, tudi lahko povem svoje mnenje« (Andraž, 2013, 15 let).

Tudi ostali trije intervjuvanci so odgovorili, da starši in vrstniki dobro vplivajo na njihovo osebnost, tako menijo tudi starši.

»Menim, da je bolj odločna in samozavestna. Poskušamo jo usmerjati po pravi poti. Vendar menim, da imajo v najstniškem obdobju pomembno vlogo tudi vrstniki« (Mojca, 2013, mama).

Nekateri so tudi dejali, da imajo sami večji vpliv kot njihovi vrstniki.

»Po mojem mnenju da, vendar imamo starši večji vpliv, vsekakor pa se pojavi tudi vpliv vrstnikov« (Saša, 2013, mama).

Eden od intervjuvancev pa meni:

»Osebnost otroka se najbolj odraža skozi njegov karakter. Seveda do določene mere vpliva vzgoja, vendar pa v najstniških letih najbolj na otroka vplivajo njegovi vrstniki« (Janko, 2013, oče).

Iz tega je razvidno, da starši pozitivno vplivajo na otrokovo osebnost, tudi z vzgojo, pri tem pa imajo tudi pomembno vlogo vrstniki, starši vidijo tudi njihov vpliv.

Starše sem v intervjuju tudi vprašala, ali menijo, da je mladostnik kot oseba bolj neodvisen, samostojen, ali drugi prispevajo k temu.

Trije od petih intervjuvancev so odgovorili, da je otrok samozavesten in neodvisen, na to ne vplivajo vrstniki, temveč bolj oni sami.

»Je kar dovolj samozavesten, vpliva drugih ne občutim toliko« (Saša, 2013, mama).

Dva intervjuvanca sta odgovorila, da je mladostnik samozavesten, vendar v tem obdobju nanj vplivajo tudi vrstniki.

«Upam in kolikor vidim, je dovolj samozavesten, vendar menim, da v teh letih ne glede na stopnjo samozavesti lahko njegovi vrstniki vplivajo nanj in na določene odločitve« (Janko, 2013, oče).

»Mislim, da še ni povsem samozavestna in da nanjo vplivajo tako vrstniki kot midva, do neke mere« (Mojca, 2013, mama).

Iz zadnjega odgovora izvemo, da mladostnica še ni dovolj samozavestna, tudi sama je povedala, da prosi za pomoč svojo sestro, ko nastopi težava ter pri pomembnejših odločitvah. Sama pravi, da na njo ne vplivajo vrstniki, vendar pa so starši (mama) povedali drugače.

7.4.6 ODNOS S STARŠI IN MEDSEBOJNO ZAUPANJE

Vsi starši so odgovorili, da njihov odnos z otroki temelji predvsem na spoštovanju in zaupanju. Poleg tega so nekateri starši tudi omenili, da imajo prijateljski odnos s svojimi otroki.

»Odnos s hčerko je v redu, temelji pa na spoštovanju, zaupanju in je tudi prijateljski«
(Lana, 2013, mama).

»Temelji na vseh treh temeljih na spoštovanju, zaupanju, je tudi prijateljski. Predvsem je pa odnos sproščen« (Saša, 2013, mama).

Eden od intervjuvancev, Janko (2013, oče), je omenil, da mora odnos temeljiti na spoštovanju ter da se mora otrok zavedati, da je on starš, kar pomeni, da obstajajo določena pravila, ki jih mora mladostnik spoštovati.

»Menim, da odnos mora temeljiti na spoštovanju in prijateljstvu, kolikor je to mogoče pri teh letih. Takšnega imamo tudi mi. Vendar pa se mora otrok zavedati, da sem jaz starš in da imamo v družini določena pravila, ki jih mora spoštovati in na ta način se kaže moja avtoriteta« (Janko, 2013, oče).

Podoben pogled na odnos imajo tudi mladostniki, ki so povedali, da odnos temelji na zaupanju in spoštovanju in tudi na avtoriteti.

»Mislim, da je naš odnos dober, še posebej z mami. Mislim, da smo prijateljski in si zaupamo, obstaja pa tudi starševska avtoriteta« (Tanja, 2013, 17 let).

Nekateri so prav tako menili, da bi mogoče odnos s starši lahko izboljšali, s tem da bi se malo manj pregovarjali z njimi.

»Moj odnos s starši je dober, čeprav mislim, da bi ga lahko še izboljšala. Manj bi se morala odgovarjat nazaj« (Špela, 2013, 17 let).

Skupna značilnost podanih odgovorov staršev in mladostnikov je ta, da medsebojni odnos temelji predvsem na spoštovanju in zaupanju. Te vrednote so po mojem mnenju otroci pridobili od staršev, saj želijo starši obdržati trden odnos z otroki, ta pa temelji na zaupanju in spoštovanju. Na splošno je v Sloveniji zaupanje v družini izrazito in se ne razlikuje glede na starost ali izobrazbo posameznikov. Tako visoke in enoznačne stopnje zaupanja kot družina nima nobena druga sistemska institucija (Kurdija Hanžek in drugi v Mihelj 2002, 82).

Pri odnosu me je prav tako zanimalo, če ga želijo starši in mladostniki spremeniti. Starši bi večinoma spremenili odnos tako, da bi se malo več družili s svojimi najstniki. Ena od intervjuvank je omenila, da bi si želela, da bi ji mladostnica malo več zaupala v zvezi z ocenami v šoli.

»Spremenila bi to, da bi mi vse ocene, ki jih dobi v šoli, povedala in več časa bi rada preživela z njo« (Lana, 2013, mama).

Najstniki so večinoma zadovoljni z odnosom tako s starši kot z vrstniki, samo ena od mladostnic je omenila, da bi mogoče lahko več časa preživela s starši in jim več zaupala.

7.4.7 VPLIV IN VLOGA STARŠEV

Pri vprašanju, ki sem ga zastavila mladostnikom glede tega, na koga se običajno obrnejo, ko pride do težav v šoli, stresov v šoli, prepиров s prijatelji, so mladostniki odgovorili, da se večinoma pogovorijo in posvetujejo s starši. Kar pomeni, da imajo starši zelo pomembno vlogo in vpliv pri odraščanju najstnika.

»Na starše bi se obrnil, če bi se prepiral s prijatelji, punce nimam. Ko imam slabe ocene, se tudi obrnem na starše in pri oblačenju na mami. Za domačo nalogo pa pokličem sošolce, ko kaj ne znam« (Luka, 2013, 16 let). Pri manj pomembnih težavah pa se obrnejo na sošolce.

Samo pri dveh intervjuvancih sem dobila drugačen odgovor. Prvi (Andraž, 2013, 15 let) mi je povedal, da se najprej obrne na prijatelje, potem na starše, vendar ko ne najde rešitve, se zaupa svojim staršem.

Ter Špela »Kar na vse situacije bi se obrnila na mojo sestro, saj bi me najbolje razumela« (Špela, 2013, 17 let).

Iz tega je razvidno, da ima sestra v družini veliko vlogo in je poleg staršev zelo pomembna oseba. Toda ko sem jim zastavila vprašanje, koliko jim pomenijo vrstniki/prijatelji in koliko družina, je Andraž odgovoril: »Ja prijatelji mi ful pomenijo, saj se mamu skupaj supr. Starši pa tud, saj se ful trudta, da bi mi vse omogočila« (Andraž, 2013, 15 let).

Prijatelji mu pomenijo veliko, vendar se zaveda, da mu starši želijo omogočiti vse, kar si želi. Ostali so odgovorili, da je družina na prvem mestu in nato prijatelji.

»Več mi pomeni družina« (Luka, 2013, 16 let).

Večinoma so skoraj vsi odgovorili, da jim družina pomeni veliko več in na drugem mestu so prijatelji. To pomeni, da imajo starši bistveno vlogo in vpliv v najstniškem obdobju, saj če se zaupajo staršem in poslušajo njihove nasvete, s tem rešijo problem. Tudi raziskave vedno znova potrjujejo, da so starši tisti, ki so najpomembnejše osebe v življenju odraščajočih mladih, kar sem ugotovila tudi v teoretičnem delu (Ule 2008, 76).

Od staršev sem dobila podobne odgovore; ti menijo, da jim mladostniki zaupajo, predvsem mamam, kadar imajo probleme v šoli, če se ne razumejo z učitelji. Če se mladostnik prepira z vrstniki, pa se obrne na prijatelje ali punco.

Samo pri enem odgovoru sem izvedela, da bi si mama želela, da bi ji mladostnica vsaj malo več zaupala, ker ji nekatere stvari zamolči.

»Zadnje čase mi ne zaupa veliko, saj sem tudi izvedela, da mi žal ne pove vseh ocen v šoli, ki pa niso briljantne. Če pa mi že pove, pa je to v zadnjem trenutku« (Lana, 2013, mama).

Eden od intervjuvancev, Janko (2013, oče), je povedal, da se otrok najprej zaupa prijateljem, če se ne najde rešitve, se pa obrne na njiju. Rekel je tudi, da malo več stvari pove ženi kot njemu.

Pri tem odgovoru lahko opazimo, da imajo pomembnejšo vlogo v mladostnikovem življenju vrstniki, saj se večinoma zaupajo njim. Opazimo pa tudi, da se mladostnik obrne na starše, ko ne vidi rešitve za nastale težave, kar pomeni, da so v najtežjih situacijah še vedno pomembni starši in z nasveti vplivajo na svojega otroka.

Pri starših sem želela tudi izvedeti, kakšen je njihov pogled na vlogo, ki jo imajo v času najstništva oziroma koliko se jim zdi pomembna?

Vsi starši so odgovorili, da je njihova vloga v času najstništva zelo pomembna. Ena od intervjuvank je povedala, da mora biti starš do otrok odprt in pripravljen na pogovor z njim vsak trenutek. Pomembno je predvsem zaupanje in občutek varnosti.

Tudi Lana (2013, mama) je omenila, da je pomembno medsebojno zaupanje in komuniciranje. »Vloga staršev je v najstniškem obdobju najbolj pomembna, saj v tem obdobju lahko otrok naredi največ neumnosti, ki imajo lahko posledice tudi celo življenje. Zaradi tega je pomembno, da se v tem obdobju z otrokom veliko pogovarjaš, ga pelješ na določene koncerte, saj tako ne da bi se zavedal, spoznaš njegove prijatelje in oceniš, če ima primerno družbo« (Janko, 2013, oče).

Iz odgovorov mladostnikov in staršev smo izvedeli, da je vloga starša v času najstništva bistvena, tega se zavedajo tudi starši in kot bistvene lastnosti za boljši odnos naštevajo zaupanje, pogovor in pravilno usmerjanje mladostnikov.

7.4.8 KONFLIKTI IN KAZNI

Vsi najstniki so povedali, da običajno pride do konfliktov med njimi in starši, kadar tema preide na šolo – šolske ocene. Ena mladostnica je odgovorila, da se poleg šole prepirajo tudi zaradi nestrinjanja, lenobe in sporov s sestro.

»Neupoštevanje pravil, šola, lenoba, spori s sestro« (Tanja, 2013, 17 let).

Tudi starši so povedali, da se običajno prepirajo zaradi slabih ocen v šoli, ker najstnik ne naredi tistega, kar so mu naročili, ali zaradi nestrinjanja. Včasih imajo starši drugačen pogled na določene stvari kot mladostniki.

»Če pride do konfliktov, je po navadi zaradi nestrinjanja. Ima velikokrat drugačen pogled od mene, smeh« (Ema, 2013, mama).

Tako starši kot njihovi najstniki so odgovorili, da starši nimajo prevelikih zahtev in ne izvajajo pritiskov na otroke. Starši so povedali, da nimajo postavljenih jasnih pravil, so preveč popustljivi, ali pa so pravila jasna, vendar so prav tako popustljivi. Samo eden od intervjuvancev je povedal, da so postavljena pravila, katere se mora najstnik držati, vendar pa se gradi odnos na prijateljski ravni in se pogovorijo, ko pride do težav.

»Imam postavljena določena pravila, ki se jih mora držati. Odnos z otrokom pa gradim na prijateljski ravni, se pravi, da se lahko glede vsake težave, ovire obrne name in to brez obsojanja z moje strani. Nikoli pa ne bi pustil otroku, da počne karkoli« (Janko, 2013, oče).

Nadalje sem želela izvedeti, ali kaznujejo svojega otroka, kadar ne izpolni zahtev, ki so mu bile zapovedane. Starši redko kaznujejo svojega otroka, ali pa ga sploh ne kaznujejo, običajno se pogovorijo, kadar pride do težav. Samo ena mladostnica je povedala, da jo kaznuje mama tako, da ji vzame računalnik ali je brez televizije.

»Najpogosteje ja, vendar je to blaga kazen. Na primer brez TV ali računalnika« (Tanja, 2013, 17 let).

Tako kot mladostniki so tudi starši odgovorili, da običajno ne kaznujejo svojega otroka, se raje pogovorijo, kadar imajo problem.

Samo (Lana, 2013, mama) od hčerke Tanje (2013, 17 let), ki sem jo navedla zgoraj, je povedala, da jo kaznuje tako, da ji odvzame računalnik. Ena od intervjuvank pa je omenila, da je svojega otroka včasih kaznovala, med njegovim trinajstim in šestnajstim letom, sedaj se pogovorijo.

»Že dolgo ga nisem kaznovala, mogoče v tistem obdobju med trinajstim in šestnajstim letom. Takrat se mu vzela računalnik ali ni smel iti ven. Zdaj pa že ve, katere meje ne sme prestopiti. Drugače je pa že polnoleten in sam odgovarja za sebe, smeh« (Ema, 2013, mama).

7.4.9 DELITEV DELA V DRUŽINI

Starši in otroci si porazdelijo delovne naloge v družini, nekateri so povedali, da pokosijo travo, pometejo po dvorišču, pripravijo kosilo, takrat ko staršev ni doma.

»Mami po navadi naroči, kaj moram narediti, še posebej med počitnicami. Na primer, skuhati kosilo, zložiti posodo v pomivalni stroj, obesiti perilo, pospraviti sobo«
(Tanja, 2013, 17 let).

»Mami ima kr določene stvari, k jih morm narest, tud če jih nočem. Morm odnest smeti, pospravl svojo sobo, pa pomagat kakšne stvari nosit. Kosilo si tud naredim sam, sploh če pozn delata, pa če nočem bit lačen, smeh. Po navadi pa kosilo pripravlja mami«
(Andraž, 2013, 15 let).

Iz zgornjih odgovorov je razvidno, da so mame tiste, ki povedo svojim otrokom, kaj morajo narediti med tednom in tudi med vikendi. Še vedno je v samem ontološkem temelju funkcioniranja zasebnosti ključno in nespremenjeno ravno materinstvo ter prek te vloge definirana ženska družbena vloga (Švab 2001, 96).

Prav tako sem izvedela, da je med delovne naloge pri mladostnikih vključena priprava kosila, saj med tednom pripravijo kosilo, ker starši prihajajo pozno iz službe. Opazimo, da se iz leta v leto delovni čas pri aktivno zaposlenih osebah podaljšuje.

Saša (2013, mama) pa je povedala, da ni točno določenih obveznosti, si medsebojno pomagajo in mladostnik veliko pripomore k urejenosti doma, kor na primer pospravljanje, urejanje okolice in kuhanje. Iz odgovorov sem tudi izvedela, da dela niso razporejena po spolu, kot so bila včasih. Tudi sinovi kuhajo in pospravljajo sobo.

»Ne glede na to, da je fant, ima določene delovne naloge, ki jih mora doma opraviti, ker z ženo pozno prihajava iz službe, si mora velikokrat sam pripraviti kosilo. Prav tako v njegove naloge spada tudi odnašanje smeti, pospravljanje posode in pospravljanje sobe; tu se ravno ne strinjamo, kaj je za nekoga pospravljen in kaj ne, smeh« (Janko, 2013, oče).

7.4.10 PROSTI ČAS NAJSTNIKOV

Mladostniki različno preživijo svoj prosti čas, nekateri hodijo na treninge (nogomet), gledajo filme, berejo knjige ali se družijo s prijatelji. To kažejo tudi druge študijske raziskave, ki jih omenja Kuhar Metka v članku Prosti čas mladih v 21. stoletju, 2007. Nekateri so tudi povedali, da čez teden nimajo veliko prostega časa, veliko več ga imajo čez vikend. Prav tako sem iz intervjujev izvedela, da vsi v prostem času uporabljajo računalnik oziroma igrajo

računalniške igrice in samo dva od petih mladostnikov sta odgovorila, da svoj prosti čas izkoristita za šport.

»Čez teden treningi, nogomet, čez vikend pa kolesarim, tečem, igram računalniške igrice« (Luka, 2013, 16 let).

»Večinoma med tednom gledam televizijo, igram igrice, včasih igramo košarko. Čez vikend pa ponavadi kam gremo s prijatelji, igramo košarko« (Andraž, 2013, 15 let).

Prav tako sem pri izvedbi intervjuja izvedela, da se mladostniki čez teden zelo malo časa družijo s svojimi starši.

»Z vrstniki se družim dnevno vsaj 9 ur, vključno s šolo. Medtem ko z mami preostali del dneva, smeh« (Tanja, 2013, 17 let).

«Uro na dan sem s starši med tednom, čez vikend pa mogoče tri ure, več sm s prijatelji« (Robi, 2013, 18 let).

Podobno vprašanje sem zastavila tudi staršem, kjer sem dobila podobne odgovore kot so jih dali njihovi otroci.

»Večinoma se družim s prijatelji, tako med vikendom kot med tednom. Čez vikend je pa na računalniku, bere knjige« (Mojca, 2013, mama).

Iz danih odgovorov sem izvedela, da mladostniki veliko časa preživijo za računalnikom in se premalo udeležujejo v športnih aktivnostih. Prav tako se malo družijo s svojimi starši, ker zelo pozno prihajajo iz služb. Nekateri starši so omenili, da bi želeli imeti več časa za otroka, tudi med tednom.

»Odvisno je, koliko časa sem v službi in ali se ima on kaj za učiti. Med vikendom preživimo več časa kot med tednom. Želim si, da bi imeli tudi čez teden več časa« (Ema, 2013, mama).

8 DISKUSIJA

Na osnovi predstavljene teorije in izvedene kvalitativne raziskave – pol-strukturiranega intervjuja lahko rečem, da odnos med najstniki in starši temelji predvsem na spoštovanju, zaupanju, pogovorih (komuniciranju) ter prijateljstvu. Večinoma so tako starši kot mladostniki zadovoljni z odnosom, ki ga imajo, prav tako ne bi spremenili odnosa z vrstniki. Nekateri mladostniki so omenili, da bi lahko odnos s starši izboljšali, tudi nekateri starši menijo, da si želijo, da bi jim otrok malo več zaupal. To pomeni, da si oboji želijo, da bi utrdili zaupanje v odnosu. Starši mladostnikom pustijo svobodno izbiro pri odločanju in jim pri tem samo svetujejo, kar pomeni, da posredno vplivajo na njih. Kaže se značilna visoka stopnja tolerance, prav tako se dopušča visoka stopnja avtonomije.

Vsi mladostniki imajo tudi veliko prijateljev, katerim lahko zaupajo, vendar kot sem ugotovila, jim zaupajo samo vsakdanje stvari, pri pomembnejših težavah pa se obrnejo na starše (mama). Tudi drugi avtorji so ugotovili, da mladi najbolj zaupajo staršem, nato prijateljem, na tretjem mestu so bratje ali sestre (Rener 2006). Najstniki menijo, da lahko povsem zaupajo svojim vrstnikom, ker jih še niso izdali, vendar pa so zato bolj skeptični starši, ki menijo, da do neke mere lahko zaupajo vrstnikom. Pri odgovorih, ki so jih podali najstniki, sem ugotovila, da so si s prijatelji zelo podobni, gledajo iste filme, nekateri poslušajo isto glasbo ali se ukvarjajo z istim športom. Prav tako je tudi Mirjana Ule ugotovila, da si vrstniki običajno izbirajo tiste osebe, ki imajo podoben interes, redkeje sklepajo prijateljstva na splošno ljudje s komplementarnimi značilnostmi (Ule 2008, 94). Tudi starši so opazili, da so si njihovi najstniki izbrali prijatelje, podobne njim samim.

Starši svojim otrokom zelo zaupajo in ne posegajo v njihovo izbiro prijateljev, kar pomeni, da prepustijo odločitev mladostniku, da sam izbere svoje prijatelje ter se odloči, s kom se bo družil. Starši vplivajo samo takrat, ko opazijo, da nekateri prijatelji niso primerni za njihovega otroka, saj lahko slabo vplivajo nanj. Takrat starši otroku dajo vedeti, da se ne strinjajo z njegovo odločitvijo, ali pa mu omejijo možnost izhoda. Odrasli pustijo mladostnikom vedno večjo svobodno izbiro, vendar pa posredno vplivajo nanje s svojimi predlogi. Kljub svobodni izbiri, ki jo imajo mladostniki, pa starši zastavljajo smiselne meje, ki so del vzgoje. Večinoma starši ne postavljajo jasnih pravil svojim mladostnikom ali pa so pravila jasna, vendar so sami povedali, da so preveč popustljivi. Kar pomeni, da pri vsakdanjih stvareh, ki niso tako pomembne, popuščajo, vendar pa pri nevarnem ali nesprejemljivem vedenju postavijo meje, ki se jih mladostniki morajo držati. Predvsem se to vidi pri slabših ocenah v šoli, saj se tukaj pojavljajo največji konflikti med starši in mladimi. Starši želijo, da njihovi otroci uspešno zaključijo šolanje, vendar večina staršev nima visokih zahtev glede končnega uspeha v šoli, kar pomeni, da starši na mladostnike ne pritiskajo. Ko se mladostniki ne držijo pravil, jih starši običajno ne kaznujejo, samo dve od intervjuvank (Lana, 2013, mama) in njena najstnica Tanja (2013, 17 let) sta povedali, da je kazen ta, da hčeri vzame računalnik ali ji ne dovoli gledati televizije. V večini primerov pa se starši in mladostniki pogovorijo in skupaj rešijo problem. V zadnjih letih se je odnos med starši in otroci spremenil, kot sem že omenila v prvem teoretičnem delu diplomskega dela. Spremenil se je odnos od osnovnega vzorca od restriktivnega starševskega vodstva in poslušnosti otrok do nenehnih pogajanj v družini. Opazni so premiki od modela vzgojne in etične družine k modelu čustvene podporne družine. Prav tako se spreminjajo modeli medsebojne komunikacije, ko pride do težave, se najprej starši in otroci pogovorijo, niso takoj napovedane kazni (Rener 2006). Tudi konflikti v družini

niso več tako pogosti, ko so bili včasih, mladi se ne upirajo svojim staršem, ampak so starši tisti, s katerimi imajo adolescenti najtesnejše odnose zaupanja in navezanosti (Ule 2008, 80). Starši in tudi njihovi mladostniki so omenili, da starši in vrstniki pozitivno vplivajo na njihovo osebnost, posledično so bolj samozavestni in neodvisni. Nekateri starši so tudi mnenja, da imajo pri tem večji vpliv vrstniki, drugi pa menijo, da imajo sami večji vpliv. To pomeni, da na mladostnikovo osebnost vplivajo tako starši kot vrstniki.

Še vedno pa imajo manjši vpliv vrstniki v obdobju adolescence, saj na posameznika vplivajo samo takrat, kadar se večina vrstnikov odloči, da bodo na primer odsotni od pouka, saj s tem ne želijo »izdati« svoje skupine ali biti diskriminirani. Otroci nočejo biti drugačni, kar imajo prav, saj nenavadnost v vrstniških skupinah ni vrlina (Rich Harris 2007, 295). Za ostale odločitve, kot sta izbira krožka in »stil« oblačenja, pa se najstniki sami odločajo, nanje ne vplivajo niti starši niti vrstniki. Samo pri enem intervjuvancu, ki je bil najmlajši, sem izvedela, da vrstniki vplivajo nanj, saj če gre samo eden od sošolcev »špricat« pouk, gre tudi sam. Tudi njegovi starši so opazili, da vrstniki slabo vplivajo nanj, zato so se odločili prevzeti starševsko vlogo, se pogovoriti z njim in mu omejiti izhode. Starši imajo tukaj večjo moč in vpliv na mladostnika, saj lahko omejijo izhode, vendar se z leti vpliv zmanjšuje in se lahko z vrstniki družijo naskrivaj (Rich Harris 2007, 293). Kar pomeni, da mladostnik lahko zaide pod večji vpliv vrstnikov in se ne »zmeni« za starševske nasvete, ali pa sam pride do spoznanja, da vrstniki slabo vplivajo nanj. Pomembno je, da mladi dobijo zaupanje staršev, saj s tem čutijo, da imajo večjo avtonomijo in občutek varnosti. Vloga staršev je pomembna, saj lahko v obdobju adolescence mladi naredijo kakšne neumnosti, ki imajo lahko posledice celo življenje. Zato je dobro, da se najstniki in starši veliko med seboj pogovarjajo in si zaupajo. To se tudi opazi pri mladostnikih, s katerimi sem izvedla intervju, saj ko imajo težave v šoli, na primer slabe ocene, ali so pod stresom zaradi šole, se obrnejo na starše (mamo), to opazijo tudi starši sami. Pri težavah s šolsko nalogo ali pri oblačenju pa se za pomoč obrnejo na vrstnike. V obdobju odraščanja imajo zelo pomembno vlogo mame oziroma v mojem primeru tudi sestra, kot so to ugotovili tudi drugi avtorji. »Mati je torej najbolj referenčna oseba, ko »gre zares« in ko je potrebna dejavna pomoč v reševanju zunanjih težav« (Ule, 2008, 80). Lahko pa tudi eden od sorojencev prevzame starševsko skrb, običajno se to zgodi v odnosu, ko je sestra starejša in pri odgovorih z najstnico se pokaže ravno to (Ule 2008, 86). Mame so tudi tiste, ki porazdelijo gospodinjska opravila, pri katerih mladi pomagajo. Opazi se, da velika večina mladih od 15 do 18 let kuha, ne glede na to ali je fant ali punca, saj starši prihajajo pozno domov. Pri tem so starši dejali, da bi si želeli med tednom več časa preživeti s svojimi mladostniki.

V prostem času v današnji dobi tehnologije se mladi premalo ukvarjajo s športom, preveč časa preživijo za računalnikom in premalo izkoristijo čas v športnih klubih ali kulturnih organizacijah (Kuhar 2007, 7). Do teh ugotovitev sem prišla tudi jaz, saj so vsi mladostniki omenili, da v prostem času igrajo igrice oziroma uporabljajo računalnik, samo dva izmed intervjuvancev sta povedala, da se ukvarjata tudi s športom. Mladi danes premalo obiskujejo športne aktivnosti, kot sem izvedela tudi iz intervjujev, saj je samo en najstnik vpisan v nogometni klub, vsi ostali ne obiskujejo nobenih športnih dejavnosti.

9 ZAKLJUČEK

Na podlagi izvedenih intervjujev s starši in mladostniki sem prišla do zaključka, da starši s svojimi predlogi in pogovori usmerjajo svoje otroke na pravo pot. Imajo večinoma demokratično in ne prisilno vzgojo ter veliko mero zaupanja in spoštovanja med seboj. Tradicionalna starševska avtoriteta je začela izginjati, bolj pomembno je spodbujanje otrok ter prijateljska funkcija med starši in otroci. Nepričakovano sem dobila od staršev in mladostnikov zelo podobne odgovore. Ugotovila sem tudi, da samo na enega mladostnika malo bolj vplivajo njegovi vrstniki, vendar ko ne najde izhoda za določen problem, se pa obrne na starše. Kar pomeni, da imajo še vedno pomembnejšo vlogo in vpliv starši. Mladostniki so danes povečini samostojni in odločni, ker se običajno sami odločajo, na katero šolo se bodo vpisali, in prav tako vedo, kaj si želijo pri ostalih stvareh (izbira krožka, način oblačenja). Vrstniki nimajo velikega vpliva, saj vplivajo na mladostnika samo takrat, kadar se skupinsko odločijo, da bodo kršili pravila – odsotnost od pouka. Prav tako se obrnejo na njih, kadar imajo težave z domačo nalogo in jim tako vrstniki pomagajo. Svetujejo jim tudi pri načinu oblačenja, pa tudi tukaj se najstniki včasih obrnejo na mamo ali sestro. Starši imajo v primerjavi z vrstniki pomembnejšo vlogo in vpliv, saj se mladostniki običajno obrnejo na njih, ko ti potrebujejo pomoč pri pomembnejših težavah in situacijah v življenju (stres, težave v šoli) in posredno v večji meri vplivajo na njih s svojimi mnenji in predlogi.

10 LITERATURA

- Andraž. 2013. Intervju z avtorico. Kamnik, 3. julij.
- Arnett, J. Jeffrey. 2007. *Adolescence and Emerging Adulthood*. New Jersey, Pearson: Prentice Hall.
- Bajzek, Jože. 2008a. Teoretična izhodišča. V *Odiseja mladih*, ur. Renata Bajzek in Karel Bedernjak, 11–32. Radovljica: Didakta.
- 2008b. Svet prijateljstva in vezi prostega časa. V *Odiseja mladih*, ur. Renata Bajzek in Karel Bedernjak, 277–317. Radovljica: Didakta.
- Bendit, Rene. 2006. Youth Sociology and Comparative Analysis in the European Union Member States. *German Youth Institute Munich* (79): 49–76.
- Braconnier, Alan. 2001. *Kako razumeti mladostnika: priročnik za starše otrok, starih od 10 – 25 let*. Tržič: Učila.
- Brown, B. Bradford, Bakken P. Jeremy in Ameringer W. Suzanne. 2008. A Comprehensive Conceptualization of the Peer Influence Process in Adolescence. V *Understanding Peer Influence in Children and Adolescents*, ur. Mitchell J. Prinstein in Kenneth A. Dodge, 17–44. New York: The Guilford Press.
- Bukatko, Danuta. 2008. *Child and Adolescent Development (A Chronological Approach)*. Boston, New York: Houghton Mifflin Company.
- Dekleva, Bojan. 1983. Vrstniške skupine mladostnikov in socialno delo: (v okviru kazenskega pravosodja). *Socialno delo* 22 (2): 1–22.
- Doblehar, Urška. 2009. Vloga staršev pri osamosvajanju mladostnika. *Socialna pedagogika* 13 (1): 37–66.
- Ema. 2013. Intervju z avtorico. Domžale, 28. junij.
- Geldard, Kathryn. 2005. *Adolescent peer counselling*. Australia: Queensland University of Technology.
- Giddens, Anthony. 1992. *The Transformation of Intimacy: sexuality, love, and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- Harris R., Judith. 2007. *Otroka oblikujejo vrstniki: sporočilo za starše, ki precenjujejo svoj vpliv*. Ljubljana: Orbis.
- Janko. 2013. Intervju z avtorico. Kamnik, 5. julij.

- Kapor N., Stanulovič. 1988. *Na putu ka odraslosti: psihički razvoj i psihosocialni aspekti zdravja mladih*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Kuhar, Metka. 2007. Prosti čas mladih v 21. stoletju: Leisure time of the young in the 21st century. *Socialna pedagogika* 11 (4): 453–472.
- Lana. 2013. Intervju z avtorico. Logatec, 26. junij.
- Luka. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 24. julij.
- Lukas, Elisabeth. 1993. *Družina in smisel*. Celje: Mohorjeva družba.
- Maria R.T. de Guzmán. 2007. *Friendships, Peer Influence, and Peer Pressure During the Teen Year*. Dostopno prek: <http://ianrpubs.unl.edu/pages/publicationD.jsp?publicationId=837> (9. julij 2013).
- Mathur, Revisa in Thomas J. Berndt. 2006. Relations of Friends' Activities to Friendship Quality. *The Journal of Early Adolescence* 26 (3): 365–388.
- Mesec, Blaž. 1998. *Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Miheljak, Vlado. 2002. *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Maribor: Aristej.
- Mojca. 2013. Intervju z avtorico. Kamnik, 20. julij.
- Prinstein, J. Mitchell in Dodge Kenneth A. 2008. Current Issues in Peer Influence Research. V *Understanding Peer Influence in Children and Adolescents*, ur. Mitchell J. in Kenneth A. Dodge, 3–13. New York: The Guilford Press
- Renner, Tanja, Mateja Sedmak in Alenka Švab, ur. 2006. *Družine in družinsko življenje*. Koper: Založba Annales.
- Edwards, Rosalind in Pam Alldred. 2000. A Typology of Parental Involvement in Education Centring on Children and Young People: Negotiating Familisation, Institutionalisation and Individualisation. *British Journal of Sociology of Education* 21 (3): 435–455.
- Poljšak Škraban, Olga. 2002. Mladostnik/ca v družini in medsebojno doživljanje družinskih članov. *Socialna pedagogika* 6 (4): 369–94.
- Robi. 2013. Intervju z avtorico. Domžale, 28. junij.
- Russel, Stephen in Rosalie J. Bakken. 2002. *Development of Autonomy in Adolescence*. Dostopno prek: <http://www.ianrpubs.unl.edu/epublic/archive/g1449/build/g1449.pdf> (10. avgust 2013).
- Saša. 2013. Intervju z avtorico. Ljubljana, 24. julij.
- Stankovič, Peter, Gregor Tomc in Mitja Velikonja. 1999. *Urbana plemena*. Ljubljana: ŠOU-Študentska založba.

- Špela. 2013. Intervju z avtorico. Kamnik, 20. julij.
- Švab, Alenka. 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tanja. 2013. Intervju z avtorico. Logatec, 26. junij.
- Tomori, Martina. 1994. *Knjiga o družini*. Ljubljana: EWO
- Ule, Mirjana. 1988. *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- 1996. *Mladina v devetdesetih: analiza stanj v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveni in publicistično središče.
- 2000. Mladi v družbi novih tveganj in negotovosti. V *Socialna ranljivost mladih*, ur. Ule Mirjana, 15–85. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino. Šentilj: Aristej.
- 2007. Mladi in družbene spremembe. *Umar* 42 (2): 62–69.
- 2011. Spremembe odraščanja in nove identitetne politike. *Sodobna pedagogika* (3): 90–103.
- Ule, Mirjana in Vlado Mihelj. 1995. *Pri(e)hodnost mladine*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Ule Nastran, Mirjana in Tanja Rener. 1996. *Predah za študentsko mladino*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za socialno psihologijo.
- Valenčič, Tamara. 2010. *Vpliv družbe in medijev na oblikovanje mladostnika*. Dostopno prek: <http://www.google.si/search?source=ig&rlz=&q=vpliv+dru%C5%BEbe+in+medijev+na+oblikovanje+mladostnika> (12. julij 2013).
- Žavbi, Alenka in Irena Vipavc Brvar. 2004. *Potrebe mladih po informacijah in participaciji na območju Ljubljane z okolico*. Dostopno prek: http://www.misss.org/files/mladi_porocilo_raziskave.pdf (5. avgust 2013).

PRILOGI

Priloga A: Vprašanja za najstnike o vplivu in vlogi staršev ter vrstnikov na najstnike.

Sociodemografski podatki

SPOL (obkrožite):

- **Ženski**
- **Moški**

1. KRAJ BIVANJA (napišite):

2. S KOM ŽIVIŠ (obkrožite):

- **z obema staršema**
- **z očetom**
- **z mami**
- **s starimi starši**
- **drugo**

3. LETO ROJSTVA (napišite):

4. ZAKONSKI STAN (obkrožite):

- **samski**
- **izven zakonska skupnost**
- **zakonska skupnost brez otrok**
- **mlada družina (vsaj 1 zakonski otrok)**
- **družina**

5. STOPNJA IZOBRAZBE (obkrožite):

- **osnovna šola**
- **srednja šola**
- **višja ali visoka strokovna šola**
- **univerzitetna**
- **magisterij**
- **doktorat**
- **drugo**

6. Kakšen je tvoj položaj v družini (edinec/edinka, najmlajši/a v družini...)?

7. Katero srednjo šolo obiskuješ in zakaj si se odločil/a za to šolo? Ali so drugi vplivali na tvojo odločitev npr. starši, vrstniki, fant/punca, stari starši, sestra...?
8. Imaš veliko prijateljev v šoli ali več časa preživiš z vrstniki iz svoje okolice
9. Koliko imaš najboljših prijateljev/prijateljic? Meniš, da jim lahko zaupaš?
10. Ali tvoji starši sprejemajo/odobravajo tvoje prijatelje? Mogoče starši sodelujejo pri izbiri tvojih prijateljev?
11. Ali ste si s prijatelji zelo podobni oziroma različni glede na način razmišljanja, stališčih, interesih, oblačenja...?
12. Meniš, da tvoji vrstniki/prijatelji vplivajo na tvoje odločitve ali se običajno sam/a odločaš? (npr. Se oblačiš podobno, kot tvoji prijatelji/prijateljice ali imaš svoj »stil« oblačenja? Obiskuješ podobne krožke, kot tvoji vrstniki? Sošolci želijo »špricati« pouk, ali ga ti tudi?)
13. Kako si zapolniš svoj prosti čas med tednom in kako med vikendom?
14. Koliko časa nameniš za druženje z vrstniki in koliko s starši?
15. Kakšen odnos imaš s svojimi starši? Ali temelji na spoštovanju, avtoriteti, zaupanju, je bolj prijateljski?
16. Imajo po tvoje mnenju starši visoke zahteve glede tvojih uspehov v šoli, izhodov...?
17. Si kaznovan/a, ko ne izpolniš njihovih zahtev?
18. Kateri so najpogostejši dejavniki, ki privedejo do konfliktov v družini?
19. Kakšne so tvoje delovne naloge doma? Si razdelite obveznosti, kdo mora kaj narediti? (npr. kuhanje kosila, pospravljanje, urejanje okolice...)
20. Kolikšno stopnjo samostojnosti imaš v družini, kadar gre za tvoje osebne odločitve?
21. Na koga bi se obrnil/a, če bi prišlo do naslednjih situacij (npr. prepir s prijatelji, fantom/punco, stres v šoli, slabše ocene v šoli, izbira oblačil za pomembni dogodek, pisanje domače naloge)
22. Meniš, da tvoji starši, vrstniki vplivajo dobro na tvojo osebnost, npr. si bolj samozavesten/a, kreativna, samostojna, odločna ali je ravno obratno?
23. Koliko ti pomenijo tvoji vrstniki/prijatelji ter koliko družina?
24. Ali bi kaj spremenil/a pri vašem odnosu s starši ali prijatelji?

Priloga B: Vprašanja za starše o vplivu in vlogi staršev ter vrstnikov na najstnike.

Sociodemografski podatki

SPOL (obkrožite):

- Ženski
- Moški

1. **KRAJ BIVANJA (napišite):**

2. **LETO ROJSTVA (napišite):**

3. **ZAKONSKI STAN (obkrožite):**

- samski
- izven zakonska skupnost
- zakonska skupnost brez otrok
- mlada družina (vsaj 1 zakonski otrok)
- družina
- drugo (napišite)

4. **STOPNJA IZOBRAZBE (obkrožite):**

- osnovna šola ali manj
- srednja šola
- višja ali visoka strokovna šola
- univerzitetna
- magisterij
- doktorat
- drugo

5. **KOLIKO OTROK IMATE TER KAKŠNA JE NJIHOVA STAROST (napišite):**

6. **Kakšen je po vašem mnenju vaš odnos z otrokom? Ali temelji na spoštovanju, avtoriteti, zaupanju, je bolj prijateljski?**

7. **Menite, da je vaš otrok samozavesten, neodvisen ali na njega vplivajo drugi?**

8. **Ali menite, da ste na izbiro šole na katero se je vpisal vaš otrok vplivali vi, ste mu svetovali? Ali je bila to njegova odločitev ali so imeli vpliv njeni/njegovi vrstniki?**

9. Menite, da na vašega otroka vplivajo vrstniki ali se običajno sam/a odloča? (npr. se oblači podobno kot prijatelji/prijateljice, ali ima svoj »stil« oblačenja, obiskuje podobne krožke, ko sošolci »špricajo« pouk, ali ga on/a tudi?)
10. Menite, da imate visoke zahteve do otrok, glede izobraževanja, učnega uspeha v šoli?
11. Kakšno vzgojo menite, da imate pri otrocih (imate postavljena jasna pravila, ste bolj popustljivi, ste nezahtevni)?
12. Kaznujete svojega otroka, kadar ne izpolni vaših zahtev? Na kakšen način ga kaznujete?
13. Kateri so najpogostejši dejavniki, ki privedejo do konfliktov v družini?
14. Kakšne so njene/njegove delovne naloge doma? Si razdelite obveznosti, kdo mora kaj narediti? (npr. kuhanje kosila, pospravljanje, urejanje okolice...)
15. Koliko po vašem mnenju vi vplivate na oblikovanje osebnosti svojega otroka ter koliko vrstniki?
16. Kakšna je po vašem mnenju vloga starša v času najstništva?
17. Na koga se običajno obrne, ko pride do naslednjih situacij (npr. prepir s prijatelji, fantom/punco, stres v šoli, slabše ocene v šoli, izbira oblačil za pomembni dogodek, pisanje domače naloge)?
18. Koliko najboljših prijateljev/prijateljic ima vaš otrok? Menite, da jim lahko zaupa?
19. Ali sprejemate/odobravate njegove/njene prijatelje? Mogoče sodelujete pri izbiri prijateljev?
20. Ali mogoče veste, ima vaš otrok s prijatelji podobne aktivnosti, interese, »stil« oblačenja?
21. Kako običajno preživi svoj prosti čas med tednom in kako med vikendom?
22. Menite, da vam vaš otrok zaupa? Katere stvari vam običajno zaupajo, so to problemi v šoli, s prijatelji, z učitelji?
23. Koliko časa preživite s svojim otrokom?
24. Ali bi kaj spremenil/a pri vašem odnosu z otrokom?